

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

**Kognitivne distorzije i motivacija za kockanjem koprivničkih
srednjoškolaca**

Mihaela Matina

Zagreb, rujan, 2013.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

**Kognitivne distorzije i motivacija za kockanjem koprivničkih
srednjoškolaca**

Mihaela Matina

Mentor: doc. dr. sc. Neven Ricijaš

Komentorica: Dora Dodig, prof.

Zagreb, rujan, 2013.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Kognitivne distorzije i motivacija za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca” i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Mihaela Matina
Zagreb, 04. rujna 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1 Etiološka i fenomenološka obilježja kockanja mladih.....	3
1.2 Kognicija i uvjerenja o kockanju	9
1.3 Motivacija za kockanjem	17
2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	22
2.1 Ciljevi istraživanja	22
2.2 Problemi istraživanja	22
2.3 Hipoteze	22
3. METODE RADA I UZORAK	23
3.1 Uzorak ispitanika	23
3.2. Instrumentarij	25
3.2 Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata.....	27
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	28
4.1 Aktivnosti kockanja koprivničkih srednjoškolaca.....	28
4.2 Motivacija za kockanjem	33
4.3 Kognitivne distorzije.....	38
5. RASPRAVA.....	46
6. ZAKLJUČAK.....	51
7. POPIS LITERATURE	53
8. PRILOG (Anketni upitnik korišten u istraživanju)	57

SAŽETAK

Kognitivne distorzije i motivacija za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca

Studentica: Mihaela Matina

Mentor: doc.dr.sc. Neven Ricijaš

Komentorica: Dora Dodig, prof.

Program/modul: socijalna pedagogija/odrasli

Temeljni cilj rada je stjecanje uvida u kognitivne distorzije i strukturu motivacije za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca. Specifični cilj je istražiti postojanje eventualnih razlika u izraženosti kognitivnih distorzija, kao i strukture motivacije za kockanjem, u odnosu na neka individualna obilježja učenika (primjerice spol, dob), kao i u odnosu na intenzitet uključenosti u kockarske aktivnosti.

Ovo istraživanje je sastavni dio znanstveno-istraživačkog projekta pod nazivom „Kockanje mladih u Hrvatskoj“ čiji je voditelj doc.dr.sc. Neven Ricijaš. Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 250 učenika od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih usmjerenja u Koprivnici. U istraživanju je korištena metoda samoiskaza po principu „papir-olovka“. Sudjelovanje u istraživanju je bilo anonimno. Učenici su bili upoznati s ciljem istraživanja i samostalno su dali usmeni pristanak za sudjelovanje u istraživanju te su mogli odustati u bilo kojem trenu. U istraživanju je korišten već provjeren instrumentarij dobrih metrijskih karakteristika. Anketni upitnik korišten u svrhe istraživanja sastojao se od različitih područja. Obuhvaća pitanja o osnovnim obilježjima sudionika, navikama i učestalosti kockarskih aktivnosti sudionika, rizičnosti kockanja sudionika, motivaciji za upuštanjem u kockarske aktivnosti, kognitivnim distorzijama o kockanju, kockarskim aktivnostima prijatelja i članova obitelji, te na posljepku obuhvaća samoiskaze rizičnog i delinkventnog ponašanja sudionika u bilo kojem razdoblju njihova života.

Rezultati istraživanja pokazuju kako među koprivničkim srednjoškolcima postoje razlike u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol na način da se srednjoškolci češće nego srednjoškolke uključuju u kockarske aktivnosti, dok su od svih aktivnosti kockanja najviše i najučestalije zastupljene sportske kladionice. Rezultati istraživanja su pokazali da koprivnički srednjoškolci najviše kockaju zbog zabave/uzbuđenja i zbog zarade te su potvrđene razlike u motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost igranja u sportskim kladionicama među dječacima iz koprivničkih srednjih škola, na način da srednjoškolci s većom učestalošću kockanja imaju izraženiju i višestruku motivaciju prema kockanju. Rezultati istraživanja su također pokazali da je iluzija kontrole više zastupljena od praznovjerja i da postoje razlike u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost igranja u sportskim kladionicama među dječacima iz koprivničkih srednjih škola, na način da srednjoškolci s većom učestalošću kockanja pokazuju više kognitivnih distorzija.

Ključne riječi: koprivnički srednjoškolci, motivacija za kockanjem, kognitivne distorzije

ABSTRACT

Cognitive distortions and motivation for the gambling high school students in Koprivnica

The aim of this study was gaining insight in cognitive distortions and structure of motivation for the gambling high school students in Koprivnica. Specific goals were to investigate if there are differences in expressing cognitive distortions and structure of motivation for gambling, regarding some individual characteristics of students (example gender, age) and also regarding intensity of involving in gambling activities.

This research is a part of a science project entitled "Youth Gambling in Croatia" whose leader is Neven Ricijaš, PhD. Research was conducted on sample of 250 high school students from first to last class different orientation in high school in Koprivnica. Self-report method and "paper-pencil" principle were used. Participation in the research was anonymous. Students were informed about the main aim of the research and they gave verbal consent and were able to withdraw any time. In research were used validated instruments with good metric characteristics. The Questionnaire is consisted of a different areas, and it includes questions about socio-demographic characteristics of participants, habits and frequency of their gambling activities, severity of gambling, motivation for participation in gambling, cognitive distortions about gambling, gambling activities of friends and family members, and finally self-report of delinquent and risk behaviors of participants.

The research results shows that among high school students in Koprivnica exist differences in intensity of involvement in gambling activities according to gender in a way that male students are more often than female students involved in gambling activities, while of all gambling activities most frequently represented is sports betting. Results also show also that high school students in Koprivnica mostly gamble because of entertainment/excitement and because of the financial reasons and have proven the differences in gambling motivation according to frequency playing in sports betting institutions among male high school students in Koprivnica, in a way that high school students with bigger frequency have more expressive motivation and multiple motivation. Results of this study show that illusion of control is more present than superstition and it is confirmed existence of differences in cognitive distortions according to frequency playing in sports betting institutions among male high school students in Koprivnica, in a way that high school students with bigger frequency show more cognitive distortions.

Keywords: Koprivnica high school students, motivation for gambling, cognitive distortions

1. UVOD

Kockanje je aktivnost koja je postojala još 5000. godine prije Krista, o čemu svjedoče bilješke o kockanju koje susrećemo u Bibliji (1990; prema Koić, 2009; 10): “Razdijeliše među se haljine moje i za odjeću moju baciše kocke”. Prema arheološkim istraživanjima i povijesnim zapisima, kockanje je oduvijek postojalo te je imalo važan udio u povijesti, kako za bogate, tako i za siromašne. Navedeno potvrđuju egipatski artefakti, te ploča za igranje uklesana u stepenicu Akropole u Ateni (Koić, 2009). Najstarija kockarska igra je igra s kockicama. Kockice su bacali Marco Polo, stari Grci, Egipćani i mnogi drugi. Kocke su bile izrađene od drveta, kostiju, kamenčića i polako su se okretale. S vremenom se razvila i umjetnost varanja na kockama, u čemu su prednjačili Rimljani. Oko 900. godine prije Krista opisana je ideja o pokeru s papirnatim novcem koja je evoluirala u karte. 1700. godine u britanskoj koloniji Later je utemeljen loto¹.

Postoje različite definicije kockanja. Prema čl.1.st.1. Zakona o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara, igrom na sreću smatra se igra u kojoj se sudionicima pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima ili pravima, pri čemu krajnji ishod igre ovisi o slučaju ili nekom drugom neizvjesnom događaju (NN 87/09). Kockanje je bilo koji postupak koji uključuje igranje hazardnih igara za novac, uz rizik i nadu da će se povećati materijalna dobit iako se dobiti odnosno gubici zasnivaju na slučajnosti (Goldstein i sur., 2009; prema Koić, 2009). Prema Zakonu o igrama na sreću, igrom na sreću smatra se igra u kojoj se za uplatu određenog unosa sudionicima pruža mogućnost stjecanja dobitka u novcu, stvarima ili pravima, pri čemu dobitak ili gubitak ovise pretežito o slučaju ili nekom drugom neizvjesnom događaju (NN 87/09, 35/13). Navedene definicije kockanje općenito, no važno je navesti i definiciju problematičnog kockanja zbog sve učestalije pojave. Termini koji se često koriste u literaturi uz problematično kockanje su patološko i kompulzivno kockanje. U ovom radu još će se ponegdje koristiti termin patološko ili kompulzivno kockanje iz razloga medicinske pozadine ili odrasle populacije. U ostatku ovog diplomskog rada, zbog specifičnosti dobi populacije te izbjegavanja moguće medicinske ili pejorativne konotacije, koristit će se termin problematično kockanje za najrizičnije adolescente.

¹ http://www.kockanje.info/povijest_kockanja.asp.

Patološko kockanje je aktivnost koju karakteriziraju poteškoće u ograničavanju novca i vremena uloženog u kockanje koje dovodi do štetnih posljedica po samu osobu, njezinu obitelji i/ili zajednicu (Neal, Delfabbro i O'Neil, 2005; prema Kalischuk, 2010). Iz navedene definicije uočljiv je fokus na nemogućnosti kontrole ponašanja i na štetnim posljedicama prouzrokovanih kockanjem koje pogađaju pojedinca, ali i njegovu užu i širu zajednicu. 1980. godine problematično kockanje je uvršteno u Međunarodnu klasifikaciju bolesti (Koić i sur., 2009). U izdanju DSM-V radna skupina je preklasificirala dijagnozu patološkog kockanja od skupine „poremećaji kontrole impulsa” prema skupini „ovisnost i povezani poremećaji” (Responsible Gambling Council, 2012). Iz navedene definicije uočljivo je da ponašanje problematičnog kockanja ima sličnosti s ponašanjem ovisnika.

Autorica ovog rada smatra važnim podizanje razine svijesti javnosti o složenoj problematici kockanja, sve većoj prisutnosti kockarskih aktivnosti među srednjoškolcima, kako u većim, tako i u manjim gradovima te mogućim negativnim posljedicama kockarskih aktivnosti za pojedinca, ali i njegovu užu i širu zajednicu. Navedeno je razlog pisanja diplomskog rada na ovu temu. Kockanje svakodnevno doseže sve veće razmjere u svim dobnim skupinama. Iz tog razloga autorica ovog rada smatra važnim senzibiliziranje javnosti o sve većoj prisutnosti i ozbiljnosti kockarskih aktivnosti. Zbog vrlo malog broja istraživanja koja su se bavila ovom problematikom u populaciji srednjoškolaca, posjedujemo malo znanja o rizičnim čimbenicima za razvoj problem kockanja, prevalenciji, etiologiji i tretmanu, kao i kognitivnim distorzijama i motivaciji za kockanje. Ranije studije su u svojem fokusu imale patološke kockare. Zbog toga je važno poticati istraživanja o navedenome, te skrenuti pozornost na motive kockara, osobito one koji su skloni rekreativnom ili socijalnom kockanju, te poticati educiranje stručnjaka te suradnju stručnjaka različitih profila na svim razinama jer samo na taj način je moguće suočiti se sa ovim javnozdrastvenim problemom, sveobuhvatno djelovati (uzeti u obzir individualna obilježja pojedinca te obilježja uže i šire zajednice) i raditi na prevenciji kockanja u populaciji djece i mladih.

1.1 Etiološka i fenomenološka obilježja kockanja mladih

Sudjelovanje u jednoj ili više rizičnih aktivnosti često se smatra normalnim dijelom odrastanja i načinom testiranja granica tijekom razdoblja adolescencije, a kockanje je svakako jedno od tih ponašanja. Kockanje postaje sve više globalni fenomen, sve se više širi među mladima. Sve je veća participacija maloljetnika u igrama na sreću, što potvrđuju istraživanja diljem svijeta, ali i ona provedena u Hrvatskoj. Inozemna istraživanja ukazuju na povećanu participaciju maloljetnika u igrama na sreću, te dvostruko veću prevalenciju mladih problematičnih kockara (4 do 8%) u odnosu na odraslu populaciju (1 do 3%). U riziku za razvoj problema je čak 10 do 14% adolescenata što je također zabrinjavajući podatak (Shaffer i Hall, 1996, prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003). Širom svijeta 39-92% mladih je kockalo najmanje jednom u životu, 52% ih kocka jednom tjedno ili više, a 4% kocka svaki dan (Adebayo, 1998; Gupta i Derevensky, 1997; Winters, Stinchfield, Botzt i Anderson, 2002; Wood i Griffiths, 1998; prema Bell i Boldero, 2011). Gupta i Derevensky (1998; prema Dodig i Ricijaš, 2011a) su svojoj studiji ispitivali navike kockanja srednjoškolaca i stupanj rizičnosti njihovog kockanja. Studija je pokazala da 4,7% adolescenata ima značajan problem s kockanjem (zadovoljava DSM-IV-J kriterije patološko kockanje). Najpopularniji oblici kockanja su lutrija (52,4%) i kartanje za novac (56,2%). 7,5% srednjoškolaca kocka u kasinu unatoč tome što je taj oblik kockanja ilegalan za maloljetne osobe. Yip, Desai, Steinberg, Rugle, Cavallo, Krishnan-Sarin i Potenza (2011) navode da će adolescenti kockari u riziku vjerojatnije kockati na automatima i igrati strateške igre, dok će adolescenti problematični kockari uz navedene igrati i ne strateške igre. Što se tiče lokacija za kockanje, adolescenti kockari u riziku i adolescenti problematični kockari će vjerojatnije kockati na internetu, u kasinu ili na školskom igralištu duže vrijeme. Problematični kockari će vjerojatnije koristiti više lokacija. Preko 40% problematičnih kockara navodi da kocka u kasinu gdje je kockanje zabranjeno za mlađe od 21 godine u državi u kojoj se ovo istraživanje provodilo (Connecticut). Buduća istraživanja bi trebala ispitati kako adolescenti sudjeluju u ilegalnom kockanju (kasina, kladionice) te kako kockanje putem interneta utječe na adolescentsku populaciju iz razloga porasta ove problematike. Yip i sur. (2011) također navode da će adolescenti kockari u riziku i problematični kockari češće od onih u niskom riziku kockati s odraslima, strancima i sami, dok će problematični kockari vjerojatnije kockati sami i sa

strancima, a manje vjerojatno s prijateljima. Vrlo rani početak kockanja (oko jedanaeste godine) je dobar prediktor problematičnog kockanja u adolescenciji (Yip i sur., 2011).

U Hrvatskoj je maloljetnicima zabranjeno kockanje Zakonom o igrama na sreću, no unatoč tome praktična iskustva ukazuju na sve veću zastupljenost maloljetnika u kockarskim aktivnostima, a to potvrđuju i provedena istraživanja na populaciji zagrebačkih srednjoškolaca. Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011) su proveli istraživanje koje je obuhvaćalo probabilistički uzorak od ukupno 1.952 učenika od prvog do završnog razreda tri vrste srednjoškolskih usmjerenja u Republici Hrvatskoj (trogodišnje strukovne škole, četverogodišnje strukovne škole i gimnazije) u četiri hrvatska grada (Zagreb, Osijek, Rijeka i Split). Škole su odabrane metodom slučaja iz popisa svih srednjih škola Republike Hrvatske te je u svakoj školi metodom slučaja odabran po jedan prvi do četvrti razred. Zbog toga uzorak omogućava generalizaciju rezultata na populaciju srednjoškolaca iz gradskih sredina Republike Hrvatske. Rezultati tog istraživanja pokazuju kako je 82,9% njih kockalo barem jednom u životu. Gotovo trećina srednjoškolaca ima probleme vezane uz kockanje. 12% adolescenata obuhvaćenih istraživanjem ima već razvijene probleme vezane uz kockanje (osjeća posljedice kockanja na svoje psihosocijalno, obiteljsko i školsko funkcioniranje). Utvrđeno je i postojanje spolnih razlika u navikama i rizičnosti kockanja što je sukladno s dosadašnjim saznanjima. Razlike s obzirom na vrstu škole postoje s obzirom na učestalost kockanja pa tako učenici trogodišnjih strukovnih škola intenzivnije igraju sve kockarske igre dok učenici gimnazija to najmanje čine. Također, što se tiče učestalosti kockanja adolescenata, dobiveni su podaci prema kojima najčešće (svakodnevno ili nekoliko puta tjedno) igraju Internet kockanje za novac (34,7%), sportske kladionice (25,5%) i kartaške igre u casinu (20,8%).

Što se tiče spola, istraživanja pokazuju da će muški spol vjerojatnije kockati (Bakken, Götestam, Gråwe i Wenzel, 2009; Derevensky i sur., 2010; Fried, Teichman i Rahav, 2010; Goldstein, Walton, Cunningham, Resko i Duan, 2009; Jackson, Dowling, Thomas, Bond i Patton, 2008; Molde, Pallesen, Bartone, Hystad i Johnsen, 2009; Moodie i Finnigan, 2006; Moore i Ohtsuka, 1997, 1999; Welte, Barnes, Tidwell i Hoffman, 2008; Welte, Barnes, Wieczorek, Tidwell i Parker, 2002; prema Bell i Boldero, 2011). Ova spolna razlika je očita i u istraživanjima vezanim uz kockanje mladih. Na primjer, Olason i sur. (2010; prema Bell i Boldero, 2011) su otkrili na uzorku od 1.537 učenika primarne i sekundarne škole da dječaci kockaju češće nego djevojke. Dječaci imaju više problema sa kockanjem nego djevojke i provode više vremena kockajući (Chiu i Storm, 2010; Clark i Walker, 2009; Derevensky i

sur., 2010; Dickson, Derevensky i Gupta, 2008; Fried i sur., 2010; King, Abrams i Wilkinson, 2010; Molde i sur., 2009; Parker, Taylor, Eastabrook, Schell i Wood, 2008; Turner, Macdonald, Bartoshuk i Zangeneh, 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Također, dječaci su više okupirani mislima vezanim uz kockanje (Splevins i sur., 2010; prema Bell i Boldero, 2011). No, djevojke nisu imune na kockanje. Hing i Breen (2001; prema Bell i Boldero, 2011) su otkrili da su djevojke iz Sydneya iskusile problem sa kockanjem slično kao i dječaci, ali je njihova participacija u različitim tipovima kockarskih aktivnosti bila drugačija. One su preferirale bingo, loto, srećke, rjeđe su se kladile i igrale casino igre. Olason i sur. (2010; prema Bell i Boldero, 2011) su otkrili da će adolescenti vjerojatnije nego adolescentice kockati na internetu. Ove spoznaje potvrđene su i istraživanjem koje su proveli Dodig i Ricijaš (2011a). Prema rezultatima istraživanja koje su proveli Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011) dječaci u većoj mjeri igraju sve kockarske igre. Mladići i djevojke se ne razlikuju samo kod kockarskih aktivnosti kao što su Loto i jednokratne srećke. Dječaci u značajno većoj mjeri imaju razvijene probleme s kockanjem. Razlike u navikama kockanja s obzirom na spol postoje kod nekih igara na sreću (kartanje, biljar i/ili fliper za novac, sportske kladionice, igre na automatima, rulet i elektronski rulet, Black Jack, poker, te klađenje na virtualne utrke konja) na način da ih dječaci u većoj mjeri igraju. Navedene igre su specifične upravo za populaciju problematičnih kockara i često predstavljaju ulaz u problematično kockanje. Razlike ne postoje kod kockarskih aktivnosti kao što su Loto, Bingo te jednokratne srećke. Ove se igre smatraju manje rizičnim i u pravilu ostaju zabava i razloga za igranje. Što se tiče impulzivnosti, učenici srednjih škola koji kockaju su više impulzivni i osjetljivi u usporedbi s onima koji ne kockaju (Hurt, Giannetta, Brodsky, Shera i Romer, 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Vitaro i sur. (1997; prema Yakovenko, 2012) su u svojoj longitudinalnoj studiji proučavali impulzivnost i mogućnost predviđanja ponašanja vezanog uz kockanje na uzorku dječaka od rane do kasne adolescencije. Otkrili su da se impulzivnost povećava kako se status dječaka kreće u rasponu od ne kockara do problematičnog kockara. Ova studija potvrđuje manjak kontrole impulzivnosti kod problematičnih kockara.

Jessor i Jessor (1977, prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003) navode kao glavne razloge uključivanja adolescenata u rizična ponašanja: želju za preuzimanjem kontrole nad svojim životima, lakše nošenje s tjeskobom, frustracijom i neuspjehom, bolja povezanost s vršnjacima i prihvaćanje od strane vršnjaka. Glavna obilježja kockanja su preuzimanje rizika i traženje uzbuđenja. Iz tog razloga se može pretpostaviti da su upravo adolescenti rizični za uključivanje u kockarske aktivnosti i razvoj problema s kockanjem (Derevensky i Gupta,

1997; prema Hardoon, Derevensky i Gupta, 2003). Najprediktivniji rizični čimbenici za razvoj problematičnog kockanja su: muški spol (Felsher, Derevensky i Gupta, 2004), rani početak uključivanja u kockarske aktivnosti, te povijest kockanja unutar vlastite obitelji (Nower i Blasczynski, 2004). Kockanje je povezano i s uključivanjem u druga rizična i delinkventna ponašanja kao što je konzumiranje alkohola i droga (Griffiths i Sutherland, 1998, prema Griffiths 2002), što je već ranije navedeno.

Brojna istraživanja ukazuju na postojanje jasne povezanost između kockanja u kasnoj adolescenciji i kockanja u odrasloj dobi. Iz istraživanja provedenog 1981. godine je vidljivo da je 33% odraslih patoloških kockara počelo kockati prije desete godine života, a 47% između jedanaeste i osamnaeste. Samo 14% je počelo kockati nakon devetnaeste godine (Dell, Ruzicka i Palisi, 1981; prema Bell i Boldero, 2011). Nedavna istraživanja su potvrdila navedeno. Volberg i sur. (2008; prema Bell i Boldero, 2011) su naveli da su adolescenti problem kockari vjerojatno počeli kockati prije osmog razreda. Winters i sur. (2002; prema Bell i Boldero, 2011) su u longitudinalnoj studiji otkrili da problematično kockanje ostaje konzistentno kroz vrijeme i da vjerojatnost rizika za probleme povezanim sa kockanjem značajno raste kroz vrijeme. Navedeno ukazuje na važnost pravodobnog provođenja preventivnih aktivnosti kako bi se prevenirao razvoj problematičnog kockanja.

Kao što je već navedeno, ponašanje problematičnog kockanja ima sličnosti s ponašanjem ovisnika. Riječ „ovisnost“ ne podrazumijeva nužno ovisnost o psihoaktivnim tvarima. Ona dolazi od latinske riječi „addicere“ što znači „vezan“ i „zarobljen“ (Potenza, 2006; prema Dodig i Ricijaš, 2011a). Brojne deskriptivne studije kockanja adolescenata potvrđuju korelaciju između kockanja, alkohola i droga i delinkvencije (Lesieur i sur., 1991, Proimos i sur., 1998, Vitaro, Ladouceur i Bujold, 1996, Volberg, 1998, Wallisch, 1993, Barnes i sur. 1999; prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Taj fenomen Jessor (1997; prema Welte i sur., 2009; prema Dodig i Ricijaš, 2011b) naziva „sindrom problematičnog ponašanja“, smatrajući da takva ponašanja treba gledati kao cjelinu u preventivnom i tretmanskome smislu. Neki drugi autori ga nazivaju „generalni koncept devijantnosti“ (Gottfredson i Hirschi, 1990, Zhang, Welte i Wieczorek, 2002, prema Welte, Barnes i Hoffman, 2004; prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Analizirajući podatke Nacionalne epidemiološke studije o alkoholu i povezanim obilježjima (NESARC) Petry i sur. (2005, prema Welte i sur., 2009; prema Dodig i Ricijaš, 2011a), su pronašli značajnu povezanost između problematičnog kockanja, antisocijalnog poremećaja ličnosti te zlouporabe alkohola i droga. Suvremeni autori govore o ovisnosti kao o ponašanju koje karakteriziraju gubitak kontrole i negativne posljedice tog

ponašanja (Maddux i Desmond, 2000; prema Potenza, 2006; prema Dodig i Ricijaš, 2011b). Navedeno gledište suvremenih autora se lako može preslikati na ovisnost koja se odnosi upravo na kockanje. Sličnosti kockanja s drugim ovisnostima su gubitak kontrole, preokupiranost, negativan utjecaj na većinu životnih područja, tolerancija, sindrom ustezanja, uključivanje u grupe samopomoći u liječenju njih samih, kao i članova njihovih obitelji, stigmatizacija. Razlike u odnosu na druge ovisnosti su fantazije o uspjehu i utjecaju, kognitivne distorzije, te specifično iracionalno ponašanje (Rajić-Stojanović, 2013).

Poznato je da svaka osoba može učiti određeno ponašanje promatranjem tog ponašanja od drugih osoba iz svojeg okruženja (teorija socijalnog učenja). Tako će dijete problematičnog kockara imati četiri puta veću vjerojatnost uključivanja u kockarske aktivnosti u odnosu na svoje vršnjake (Abbot i sur., 1995; prema Darbyshire, Oster i Carrig, 2001). Osim na povećanje vjerojatnosti uključivanja u kockarske aktivnosti, kockanje roditelja može imati i druge štetne posljedice. Hogan (1997; prema Darbyshire, Oster i Carrig, 2001) navodi neke od štetnih posljedica: nekonzistentno roditeljstvo, poteškoće u akademskom napretku, nedostatak roditeljskog interesa ili uključenosti, emocionalnu nedostupnost roditelja, obiteljske sukobe i svađe, poteškoće u sklapanju prijateljskih veza s vršnjacima. Postoji progresija učestalosti kockanja, zaokupljenosti kockanjem, prikupljanjem novca za kockanje i količine uloženog novca. Osobne posljedice su razdražljivost, izrazita promjenjivost raspoloženja, problemi u međuljudskim odnosima, odsutnost s posla, zanemarivanje obitelji, te bankrot. Posljedice vezane uz zdravlje su depresija, nesanica i ostale bolesti povezane sa stresom. U 2003. godini objavljeno je kako je s otvorenjem kockarnica u Južnoj Dakoti nasilje nad djecom i vrijeđanje kod kuće povećano 42%, odnosno 80%, što se povezalo s porastom kockanja². Drugi izvor navodi slične posljedice kockanja ovima koje su navedene: loš utjecaj na obitelj, novčani problemi, emocionalni problemi, problemi sa psihičkim i mentalnim zdravljem, stres, štetan utjecaj na djecu, nasilje u obitelji, anksioznost, depresija, veći rizik od pokušaja suicida³. Orford (2005; prema Milton, 2006) ističe kako pojedinac može postati tako snažno povezan s kockanjem da mu prestanak kockarskih aktivnosti predstavlja veliku teškoću unatoč višestrukoj šteti koju donosi kockanje. Postoje i istraživanja koja navode brojna štetna ponašanja koja se pojavljuju kod mladih kockara. No, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da li su ta ponašanja bila uzrok kockanju ili je kockanje bilo

² <http://www.kockanje.info/simptomi.asp>

³ <http://www.problemgambling.ca/EN/AboutGamblingandProblemGambling/Pages/TheEffectsOfGambling.aspx>

uzrok tim ponašanjima. Tako je jedna studija pokazala da je češće kockanje povezano s konzumiranjem alkohola, pušenjem, zlouporabom marihuane i iskazivanjem antisocijalnih ponašanja u proteklih šest mjeseci (Jackson, Dowling, Thomas, Bond, and Patton, 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Jedna druga studija ističe pozitivnu korelaciju kockanja s lošim akademskim postignućem, nasilnim ponašanjem i nošenjem oružja (Goldstein i sur., 2009; prema Bell i Boldero, 2011). Istraživanje provedeno na 6.145 mladih odraslih je ukazala na povezanost između kockanja i kriminalnih aktivnosti (Clark i Walker, 2009; prema Bell i Boldero, 2011). Huang, Jacobs i Derevensky, 2010; prema Bell i Boldero, 2011) su proveli istraživanje na djevojkama od 18 do 21 godine. Djevojke koje su problematični kockari su u značajno većem broju izjavile da se ne štite prilikom spolnih odnosa, od onih koje ne kockaju ili su socijalni kockari. Prema Derevensky i Gupta (2000; prema Bell i Boldero, 2011) navode da adolescenti s problematičnim kockanjem lažu prijateljima i članovima obitelji te krađu novac. Niže samopoštovanje (Hardoon, Gupta, & Derevensky, 2002; prema Bell i Boldero, 2011) je također povezano s kockanjem, kao i viša razina stresa (Afifi i sur., 2010; prema Bell i Boldero, 2011). Iz navedenog je vidljivo da postoje brojne štetne posljedice kockanja te da kockanje ne utječe samo na kockara, nego i na sve druge osobe iz njegove uže i šire zajednice direktno ili indirektno. Zabrinjavajuća je suvremena pojava shvaćanja kockanja kao aktivnosti kojom se ispunjava slobodno vrijeme članova obitelji, čime se šalje poruka da je kockanje dobro, ne uzimajući u obzir sve njegove štetne posljedice.

1.2 Kognicija i uvjerenja o kockanju

Još od sredine 1980-ih godina pridaje se pojačana pozornost kognitivnim procesima u etiologiji i održavanju ponašanja kockara. Više istraživanja je pokazalo da su misli kockara daleko od racionalnih (Griffiths, 1995; Toneatto, 1999; Wagenaar, 1988; Mitrovic i Brown, 2009; Emond i Marmurek, 2010; Myrseth i sur., 2010; prema Gobet i Schiller, 2011). Kockanje je vođeno brojnim iracionalnim percepcijama i mislima što dovodi do iskrivljenih očekivanja o vjerojatnosti pobjede i poraza. Više od 70% misli vezanih uz kockanje je iracionalno (Griffiths, 1995; Ladouceur i Gaboury, 1988; Ladouceur, Gaboury, Dumont i Rochette, 1988; Ladouceur, Gaboury, Bujold, Lachance i Tremblay, 1991; Walker, 1992; prema Delfabbro, Lahn i Grabosky, 2005). Često se postavlja pitanje zašto ljudi ustraju u kocki unatoč štetnim posljedicama. Kognitivne distorzije su set iskrivljenih mišljenja, kao što je na primjer pretjerana generalizacija, minimiziranje, razmišljanje „sve“ ili „ništa“. One imaju važnu ulogu u razvoju i održavanju kockarskog ponašanja te razumijevanju problema vezanih uz kockanje. Kognitivna distorzija se može definirati kao precijenjena sposobnost za pobjedu, preuveličano samopouzdanje unatoč stalnim gubicima⁴. Na početku ovog poglavlja važno je navesti vrste kognitivnih distorzija povezanih sa kockanjem¹:

1) Praznovjerje

- a. Talismansko praznovjerje: posjedovanje određenih objekata povećava vjerojatnost pobjede noseći sreću (kao primjer može se navesti prsten ili šešir)
- b. Ponašajno praznovjerje: određene radnje ili rituali mogu povećati vjerojatnost pobjede (to mogu biti neke riječi koje se uvijek moraju ponoviti kad se igra određena igra)
- c. Kognitivno praznovjerje: kao primjeri mogu se navesti molitva, nada

2) Atribucijsko vjerovanje

- a. Atribucijske pogreške: precjenjuju se na primjer vještine ili određeni situacijski čimbenici (kao što je sreća) u objašnjavanju pobjede

⁴<http://www.problemgambling.ca/en/resourcesforprofessionals/pages/gambling%20related%20cognitive%20distortions.aspx>

- b. Obmana: gubitak se interpretira kao neizbježna pobjeda koja je vrlo blizu
- c. Antropomorfizam: ljudske karakteristike se pridaju na primjer automatima u objašnjavanju pobjede ili gubitka

Ovdje se može još navesti selektivno pamćenje (često se navode pobjede, osobito one velike, kao izgovor za daljnje kockanje) i pretjerana interpretacija (pretjerana jednoznačna interpretacija stimulansa za kockanje, kao što je na primjer snažna intuicija za pobjedu).

3) Osjećaj kontrole nad srećom

- a. Poravnato sa srećom: srećom se ne može manipulirati neposredno, nego treba čekati razdoblja dobre sreće
- b. Sreća kao varijabla: kontinuirano pokušavanje manipuliranja srećom kroz praznovjerje
- c. Sreća kao izdajica: sreća s određenim igrama, s drugima nema sreće
- d. Sreća kao zaraza: drugi igrači im donose dobru ili lošu sreću

Ovdje se može još navesti vjerovanje u vjerojatnost (netočno vjerovanje o slučajnosti koje dovodi do netočnog zaključka o pobjedi) i iluzije povezanosti (okruženje je povezano s ishodima kockanja, ako je zarazno pozitivno doći će do pobjede).

Prema Gobet i Schiller (2011) primjeri kognitivnih distorzija uključuju iluziju kontrole i atribuiranje (sklonost pripisivanja uspješnih ishoda internalnim čimbenicima kao što je vještina, a neuspješnih ishoda eksternalnim čimbenicima kao što je loš dan). Prema Milton (2006) postoje tri vrste kognitivnih distorzija kod osoba uključenih u kockarske aktivnosti:

- a) Kockari su skloni iluziji kontrole, odnosno vjerovanju da oni sami mogu utjecati na željene ishode kockanja (kao primjer može se navesti vjerovanje da je izabran dobar automat).
- b) Kockari često procjenjuju ishode kockanja na pristran način pripisujući dobitke svojim vlastitim sposobnostima, a gubitke lošoj sreći.
- c) Kockari često pogrešno razumiju prirodu slučajnosti vjerujući da su objektivno nezavisni događaji međusobno povezani.

Dakle, kao što je vidljivo iz navedenog, postoje različite podjele kognitivnih distorzija prema različitim autorima. No, sve se svode na iskrivljeno vjerovanje kockara da se ishod igre može predvidjeti i kontrolirati.

Kada se govori o kognitivnim distorzijama važno je spomenuti i „Teoriju usmjerena na regulaciju“ (Higgins, 1997, 1998; prema Bell i Boldero, 2011) koja govori o dva različita načina samoregulacije – promocija i prevencija. Promocija se odnosi na usmjerenost prema pozitivnim iskustvima (dobitak, ali ne gubitak), dok se prevencija odnosi na usmjerenost na negativna iskustva (mogućnost gubitka). Osobe orijentirane na promociju uzimaju više rizika, dok su osobe orijentirane na prevenciju opreznije, svjesne su da mogu izgubiti pa na taj način bolje reguliraju svoje ponašanje (Crowe & Higgins, 1997; Friedman & Forster, 2001; prema Bell i Boldero, 2011). Ouschan, Boldero, Kashima, Wakimoto i Kashima (2007; prema Bell i Boldero, 2011) navode da su pojedinci orijentirani na promociju optimističniji, ekstrovertiraniji i osjetljiviji na nagrade, dok su pojedinci orijentirani na prevenciju pesimističniji, neurotičniji, osjetljiviji na kažnjavanje. Ovu spoznaju možemo primijeniti na osobe koje se bave kockarskim aktivnostima i iskoristiti u radu sa njima.

Brojna istraživanja ukazuju na povezanost kockanja i kognitivnih distorzija. Mali broj istraživanja je pokazao da kockari znaju da je vjerojatnost dobitka mala, ali svejedno kockaju. Jedno od tih istraživanja su proveli Moore i Ohtsuka (1999; prema Saranchak, 2003). Rezultati istraživanja su pokazali da je 80% mladih svjesno da imaju malo ili ni malo kontrole na ishod igre. Veći je broj istraživanja koja potvrđuju prisutnost kognitivnih distorzija kod kockara. Tako Gilovich i Douglas (1986; prema Saranchak, 2003) tvrde da je shvaćanje slučajnosti kod kockara iskrivljeno. Kockari imaju iluziju kontrole na način da kada pobjede preuzimaju odgovornost za pobjedu, a kada izgube navode da su izgubili novac koji su prethodno dobili kockanjem, dakle nisu izgubili svoj novac te očekuju pobjedu idući puta. Kao primjer može se navesti loto. Igrači loto često proučavaju sličnosti između brojeva koje su oni izabrali i onih koji su bili dobitni te su posebno osjetljivi kad su promašili broj sa vrlo malom razlikom. Naravno riječ o kognitivnoj distorziji jer niti jedan listić nije bliže pobjedi od drugog. Bujold, Ladouceur, Sylvain and Boisvert (1994; prema Saranchak, 2003) daju sugestiju da aktivno sudjelovanje u kockarskim aktivnostima kreira i jača iluziju kontrole kod kockara. Jedna longitudinalna studija se bavila kognitivnim distorzijama kod kockara kroz vremensko razdoblje od pet godina. Bila je usmjerena na dva cilja: utvrđivanje povezanosti kognitivnih distorzija s ponašanjem kockara kroz vrijeme te utvrđivanje privremenog odnosa i dosljednog razvoja kognicije i uključenosti u kockanje. S jedne strane je moguće da kognitivne promjene dovode do promjena u ponašanju, a s druge strane da uključenost u kockanje dovodi do promjena u kogniciji. Rezultati su dali podršku ideji prema kojoj promjene u kognitivnim distorzijama bolje predviđaju promjene u ponašanju kockara, nego

obrnuto, te da je odnos između kognitivnih distorzija i uključenosti u kockanje ostao stabilan kroz petogodišnje razdoblje (el-Guebaly i sur., 2008; prema Yakovenko, 2012). Matheson i sur. (2009; prema Bell i Boldero, 2011) navode da je iluzija kontrole povezana s višom razinom problematičnog kockanja. Ladouceur i sur. (1991; prema Saranchak, 2003; 18) su proveli eksperiment u kojem su zamolili sudionike da snime svoje misli tijekom igranja pokera na automatu. Neke od snimljenih misli su bile: „Zbuniti ću automat“, „Samo ću se zagrijati, neću dugo igrati“, „Znao sam da sam bio upravo“. Walker (1992; prema Saranchak, 2003; 18) je intervjuirao 77 igrača Blackjacka. Oni su se slagali sa sljedećim izjavama: „Loš igrač uvijek traži previše karata“, „Ako se osjećaš nesretno danas, bolje je da odmah prestaneš igrati“, „Kad izgubim s 20 bodova osjećam se puno gore, nego kad izgubim s 13 bodova“. Time je zaključio da prosječan Blackjack igrač iskazuje određeni stupanj kognitivnih distorzija.

Rana istraživanja su zanemarivala ispitivanje vjerovanja adolescenata i mladih oko posljedica kockanja i kako pozitivna i negativna očekivanja utječu na njihovo sudjelovanje u igrama na sreću (Bell i Boldero, 2011). Adolescenti često ignoriraju potencijalne negativne posljedice visokorizičnih ponašanja (Clayton, 1992; prema Bell i Boldero, 2011). Prevladavajuće mišljenje je da mladi smatraju kockanje zabavom sa vrlo malo negativnih posljedica (Winters, Arthur, Leitten i Botzet, 2004; prema Bell i Boldero, 2011), te da su usmjereni na pozitivne posljedice kao što su razonoda, dokazivanje pred vršnjacima, uzbuđenje, zadovoljstvo (Moore i Gullone, 1996; prema Bell i Boldero, 2011). Moore i Ohtsuka (2000; prema Bell i Boldero, 2011) su navedeno potvrdili i otkrili da mladi kockari vjeruju da će kockanjem zaraditi novac, te da vjeruju u svoju sposobnost manipuliranja srećom i sistemom. Nedavna istraživanja su potvrdila ranije rezultate. Djeca između 10 i 13 godina imaju iluziju kontrole nad ishodima kockanja i vjeruju da je vještina bitna za kockanje (Derevensky, Gupta, & Baboushkin, 2007; prema Bell i Boldero, 2011). Gotovo se trećina onih u dobi od 8 do 20 godina slaže da je praksa tj. veće iskustvo u sudjelovanju u igrama na sreću značajno za ishod kockanja (ovo vjerovanje raste s dobi), trećina smatra da je vještina neizostavna da bi netko bio dobar kockar (Derevensky i sur., 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Bell i Boldero (2011) su u svojem istraživanju provedenom na populaciji mladih došli do zaključka da su vjerovanje da će se povratiti novac koji je izgubljen i mogućnost kontrole ishoda kockanja pozitivno povezani s razinom problema povezanih s kockanjem. Griffiths (1990; prema Saranchak, 2003) se u svojoj studiji usmjerio na kognitivne distorzije adolescenata koji su kockali na automatima. Svi adolescenti su izjavili da je vještina bitna za

igru na automatima. Naveli su i da sreća može biti presudna, osobito kod neiskusnih igrača. Kad izgube pripisuju to lošem danu i nedovoljnoj koncentraciji. Wood i Griffiths (1998; prema Jackson i sur., 2008) su u svome istraživanju utvrdili kako 72% adolescenata smatra kako je upuštanje u kockanje bila loša ideja. Međutim njih 76% smatra kako je igranje lutrije dobra ideja, a njih 57% kako su strugalice dobra ideja. Autori objašnjavaju ovakav rezultat uvjerenjem adolescenata da bi kroz lutriju ili strugalice mogli osvojiti veliku količinu novca, pri čemu vjerojatnost dobitka nije bila važna. Tome uvjerenju može pridonijeti i generalna percepcija da je riječ o relativno bezopasnim igrama. Važan je i podatak prema kojem se kognicija o kockanju razlikuje s obzirom na spol. Dječaci su manje skloni vjerovati u to da kockanje može voditi u ovisnost, neplanirano prekomjerno trošenje novaca ili dugove, u odnosu na djevojke (MORI Social Research Institute, 2006; prema Jackson i sur., 2008). Polovica učenika osmog razreda u Australiji smatra kockanje gubljenjem vremena, dok druga polovica smatra kockanje načinom zarade novca (Jackson i sur., 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Kao što je vidljivo, kod adolescenata također prevladavaju kognitivne distorzije.

Doprinos u razumijevanju kognitivnih distorzija na populaciji srednjoškolaca Republike Hrvatske daje i već spomenuto istraživanje Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011). Oni su ispitali kognitivne distorzije vezane uz kockanje podijeljene u dvije dimenzije:

- a) iluzija kontrole povezana s vjerovanjem da znanje i vještine određuju uspjeh u kockanju
- b) netočno poimanje vjerojatnosti i praznovjerna vjerovanja i ponašanja.

Istraživanje je pokazalo da se gotovo 50% adolescenata uglavnom ili u potpunosti se slaže da dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći, dok trećina smatra da ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to znači da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje. Čak 25% adolescenata smatra da je ishode kockanja moguće predvidjeti i da je potrebno imati dobar sistem igre kako bi zaradili novac kockanjem. Na dimenziji netočno poimanje vjerojatnosti i praznovjerje prosječni rezultati ukazuju na to da adolescenti u navedenim gradovima uglavnom nemaju izražene kognitivne distorzije opisane ovom dimenzijom. No, njih 15% smatra da osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju, dok nešto manje od 10% smatra da neke aktivnosti povećavaju vjerojatnost dobitka. Takve aktivnosti su na primjer rituali. Također je ovim istraživanjem potvrđeno da adolescenti s jako izraženim problemima povezanim s kockanjem pokazuju izraženije načine razmišljanja na obje navedene dimenzije. Ovim istraživanjem utvrđena je povezanost kognitivnih distorzija i postojanja problema vezanih uz kockanje što navode i rezultati stranih istraživanja.

Što se tiče istraživanja kognitivnih distorzija u populaciji problematičnih kockara, Hardoon i sur. (2001; prema Saranchak, 2003) navode da problematični kockari imaju najveći broj kognitivnih distorzija. Denes-Raj i Epstein (1994; prema Amsel i sur., 2009) su istaknuli da oni koji češće sudjeluju u igrama na sreću i čije kockanje možemo smatrati problematičnim radije odabiru igre s većom vjerojatnošću mogućeg dobitka, ali manjom vjerojatnošću pobjede (radije odabiru igre s omjerom pobjede 9:100 nego 1:10). Prema socijalno kognitivnoj teoriji, problematični kockari ostaju zaključani u svojoj kognitivnoj distorziji (Saranchak, 2003). Tako se na primjer problematični kockar usmjerava na pobjedu iz prošlosti, što ima značajnu ulogu u njegovoj kogniciji. Zanimljivo bi bilo otkriti ima li ranija pobjeda ili nema značajnu ulogu u razvoju kognitivnih distorzija za buduće kockanje na populaciji adolescenata. Istraživanja provedena na odraslima pokazuju da ranija pobjeda ima značajnu ulogu. Tako Holtgraves i Yang (1992; prema Saranchak, 2003) navode da to ovisi o broju prethodnih pobjeda. Ladouceur i sur. (1984; prema Saranchak, 2003) ukazuje na veći osjećaj vlastite kontrole nad kockanjem kod onih koji imaju veći broj pobjeda. National Research Council (1999; prema Saranchak, 2003) u svojoj studiji navodi da pobjeda ima isti utjecaj na kockara, kao i droga na dopaminski sustav. No, već je ranije navedeno da ljudi kockaju iz istih razloga zbog kojih uzimaju droge. Vezano uz kognitivne distorzije, javlja se i „lov na izgubljeni novac“ koji označava tendenciju problematičnih kockara da nastave kockati da bi povratili dug (Breen i Zuckerman, 1999; Campbell-Meiklejohn i sur., 2008; prema Yakovenko, 2012). Sva navedena istraživanja govore u prilog tome da je ponašanje kockara povezano s raznim kognitivnim distorzijama vezanim uz kockanje. To uključuje mitove o kockanju, praznovjerje i sl. Bilo bi zanimljivo provesti istraživanje koje bi nam dalo nova saznanja o mogućnosti tretmana kockara kroz ispravljanje njihovih pogrešnih percepcija. Ključ vjerojatno leži u educiranju uže i šire zajednice, kako bi se smanjilo iskorištavanje neznanja ljudi i njihovih kognitivnih distorzija. Naravno, veliku ulogu u tome svemu imaju upravo mediji.

Kockari su često mete za manipulacije, te se i igre na sreću priređuju na način koji učvršćuje kognitivne distorzije. Tako na primjer Harrigan i Dixon (2009; prema Gobet i Schiller, 2011) opisuju kako su automati u Kanadi instalirani na način da obmanu igrače. Učestalost promašaja koji su vrlo blizu uspjehu se povećava disproporcionalno. Na taj način igrači su unatoč gubitku pozitivno potkrijepljeni te nastavljaju igrati zbog mišljenja da su vrlo blizu pobjedi. Također, gubitci su često praćeni s jednakim vizualnim i zvučnim signalima kao i za pobjedu. Dixon i suradnici (2010; prema Gobet i Schiller, 2011) su to proučavali na

način da su mjerili otpornost kože za koju znamo da ovisi o razini uzbuđenja. Pokazalo se da igrači odgovaraju s jednakom otpornošću kože kod dobitka i kod onog što ovi autori nazivaju „gubitak zamaskiran u dobitak“ dok se fiziologija (tj. otpornost kože) kod gubitka značajno razlikuje. Stoga imamo paradoksalnu situaciju u kojoj igrač gubi, a fiziologija mu prati osjećaj kao da dobiva. Takve okolnosti svakako doprinose i uvjerenjima, te posljedično ustrajanju u kockanju usprkos gubitcima. Očvršćivanje rasporeda koji je nametnut u mnogim igrama, tako da se javljaju u relativno jednakim razmacima male pobjede koje su naizgled velike pobjede, što je vezano uz intuiciju kockara da će opet pobijediti. Tako se jača iskrivljeno mišljenje i praznovjerje među prisutnim igračima. Ponekad igrači mogu koristiti gumb „stop“ koji im pojačava osjećaj kontrole nad automatom. Harrigan i Dixon (2009; prema Gobet i Schiller, 2011) su otkrili da automati, kad se stalno ponavlja ista igra, mogu izdati različite postotke povrata novca (dopušteno zakonom u Kanadi i Ontariu). Iz tog razloga nije čudno da vodiči za igre na automatima savjetuju igračima da uzmu osvojene novce na automatu i krenu na drugi automat ako im se ovaj čini loš. Radi se o iluziji kontrole. Dakle, kriv je automat, ne kockar. Kockar posjeduje vještinu. Ova iluzija kontrole je zaštita od depresije (Delfabbro, 2004; prema Gobet i Schiller, 2011), a osjećaj da kockar posjeduje vještinu je zaštita od osjećaja bespomoćnosti (Gobet, 1992; Gobet, de Voogt i Retschitzki, 2004; prema Gobet i Schiller, 2011). Ovakve pogreške u percepciji imaju zasigurno važnu ulogu u ustrajanju u kockarskim aktivnostima te predstavljaju značajan rizični čimbenik, kako za samog kockara, tako i za njegovu užu i širu okolinu.

Delfabbro (2004; prema Gobet i Schiller, 2011) je kritizirao kognitivne teorije, navodeći da one daju razumno objašnjenje zašto ljudi nastavljaju kockati, ali ne i zašto su započeli s kockanjem. No, ono što je nedvojbeno jest da su one izuzetno važne u nastavljanju sudjelovanja u kockarskim aktivnostima i u objašnjavanju razvoja problema povezanih s kockanjem. Činjenica da u preko 70% slučajeva kockari koriste distorzirani način razmišljanja je alarmantna (Raboushkin i sur., 2001; prema Saranchak, 2003). Mnogi kockari imaju ili razviju vjerovanje da će biti uspješni u kockanju, bez obzira na suprotne dokaze. Iskrivljena mišljenja utječu na svaki naš doživljaj, osjećaj, odnos s drugima te zbog njih osoba koja se bavi kockarskim aktivnostima sebi i drugima objašnjava i opravdava svoje problematično kockanje, svoje kockanje ne vidi kao problem već kao rješenje problema. Iz svega navedenog proizlazi i važnost spoznaje o načinima rasuđivanja za prevenciju i tretman problematičnog kockanja. Prepoznavanje i razumijevanje kognitivnih distorzija je važno za razumijevanje etiologije problematičnog kockanja te tretman koji treba između ostalog

uključivati konkretan rad na kognitivnim distorzijama kroz primjenu tehnika kognitivno-bihevioralnog tretmana. Iz svega navedenog proizlazi da je potrebno raditi na prevenciji kockanja, uzimajući u obzir kognitivne distorzije kockara, kroz edukaciju djece već prije adolescentne dobi. Naravno u ovom području je važna edukacija i suradnja stručnjaka različitih profila, ali i medija koji često šalju javnosti krive poruke i jačaju kognitivne distorzije.

1.3 Motivacija za kockanjem

Motivacija ima važnu ulogu u pokušaju odgovora na pitanje zašto kod nekih ljudi kockanje ostaje samo razonoda, dok se kod drugih razvijaju problemi vezani uz kockanje. Kako bi dao odgovor na ovo pitanje, Binde (2009) ističe sveobuhvatan model u objašnjavanju ponašanja kockara koji obuhvaća motivacijski model i model upetljanosti/učešća u kockanju. Prvi se odnosi na motive za sudjelovanje u kockanju, a drugi nudi sheme pomoću kojih se objašnjavaju različiti stupnjevi upletenosti u kockanje. Za potrebe ovog rada u nastavku će se opisati samo motivacijski model.

Binde (2009) navodi pet motiva za kockanje. Četiri se mogu iskoristiti u različitim opsezima i različitim kombinacijama te se mogu promatrati kao motivi za različite stupnjeve kockanja, ovisno o prioritetu svakog individualnog kockara i njegovoj dispoziciji. Peti motiv je uvijek prisutan, neophodan kad je riječ o kockanju. Tih pet motiva su:

- 1) San za osvajanjem jackpota: ovaj motiv prevladava u lutrijskim i drugim igrama, gdje za malo uloženog novca ljudi imaju mogućnost osvojiti veliki iznos novca koji obećava preokret u njihovom životu.
- 2) Socijalna nagrada: odnosi se na druženje i natjecanje s drugim ljudima te hvalisanje pred drugima.
- 3) Intelektualni izazov: kockanje intelektualno stimulira interes i razonodu.
- 4) Promjena raspoloženja: neke igre pružaju puno uzbuđenja (na primjer klađenje na konje s velikim ulozima), dok se neke usmjeravaju na ponavljanje (automati) što dovodi do osjećaja opuštenosti i predstavlja način bijega od vanjskog svijeta.
- 5) Prilika za pobjedu: čini srž svih kockarskih igara.

Ovaj model ne govori o različitim razinama uključenosti u kockanje, no odgovara individualnom stupnju uključenosti u kockanje. Vrlo jaka motivacija se može smatrati kockanjem na rizičnoj razini. Višestruka motivacija povećava individualni rizik za problematično kockanje. Model odgovara čimbenicima problematičnog kockanja koji su identificirani tijekom psiholoških istraživanja. Rockloff i Dyer (2006, 2007; Prema Binde 2009) navode ta četiri čimbenika: bijeg, poštovanje, uzbuđenje i eksces (4E: Escape, Esteem, Excess and Excitement).

Cooper i sur. (1992; prema Heung-Pyo, Kyuman, Hong-Seock i Yong-Ku, 2007) predlažu model koji objašnjava zašto ljudi piju alkohol. Taj model uključuje tri motiva:

nošenje (izbjegavanje/manipuliranje) s negativnim emocijama, socijalni motiv (druženje i zabavljanje s drugima) i zabava. Ovaj model se spominje u ovom radu iz razloga što se može povezati s motivacijom za kockanjem.

Autori Lee i sur. (2007; prema Dodig i Ricijaš, 2011) predlažu model motivacije kockanja koji govori o pet glavnih skupina motiva za kockanje:

- 1) socijalizacija
- 2) zabava
- 3) izbjegavanje
- 4) uzbuđenje
- 5) financijska motivacija.

Modeli motivacije su korisni s obzirom na uspjeh u otkriću stvarnih motiva za kockanje. Modeli koji su izgrađeni samo na ispitivanjima ljudi nisu uvijek sigurni jer stvarni motivi mogu biti prikriveni zbog vjerovanja da ljudi kockaju samo kako bi osvojili novac.

Za razumijevanje motivacije za kockanje koristit će se rezultati različitih istraživanja provedenih na populaciji odraslih, studenata i adolescenata. Lynch, Maciejewski i Potenza (2004) su u svojoj studiji uspoređivali motivaciju za kockanje kod adolescenata i kod odraslih kockara. Otkrili su da adolescenti češće kockaju zbog socijalnih razloga, a odrasli zbog financijskih razloga i bijega od svakodnevice. Buduća istraživanja bi trebala utvrditi vezu između kockanja odraslih i kockanja adolescenata što se tiče motivacije. Neighbors i sur. (2002) navode da je kockanje najčešće motivirano: željom za osvajanjem novca ili povećavanjem bogatstva, a problem često nastaje zbog iskrivljene spoznaje o mogućnostima za pobjedu, željom da se doživi uzbuđenje ili pobjegne od dosade, željom za zabavom i užitkom (hedonistički motiv), te željom za druženjem (socijalni motivi). Bruce i Johnson (1994; prema Binde, 2009) zaključuju na temelju provedenog istraživanja postojanje četiri motiva za kladenje na konje u Velikoj Britaniji: financijska korist, intelektualni izazov, uzbuđenje i socijalna interakcija. Lee, Chae, Lee i Kim (2007; prema Binde, 2009) su proveli istraživanje u Koreji, kao rezultat su dobili 5 motiva za kockanje: socijalizacija, zabava, izbjegavanje, uzbuđenje i novčani motivi. Na slučajno odabranom uzorku od 1522 odrasle osobe najčešći motiv za kockanje je bio osvajanje novca (50,5%), zatim slijedi zabava (33,4%), uzbuđenje (18,4%), znatiželja (10,6%) i druženje (9,5%) (Mississippi State University Gambling Group, 1995; prema Heung-Pyo i sur., 2007). Coman i sur. (1997; prema Heung-Pyo i sur., 2007) navode najčešće motive za kockanje odraslih žena i muškaraca do kojih su došli na temelju provedenog istraživanja. Motivi koje navode žene su: dosada

(36,5%), usamljenost (31,3%), oslobađanje od stresa (24,6%), zadovoljstvo (22,6%) i financijski razlozi (21,7%). Muškarci navode kao glavne motive financijske razloge (42%), uzbuđenje (29,5%), zadovoljstvo (22,6%), oslobađanje od stresa (18,4%). Ovo istraživanje ukazuje na različite motive kockanja kod žena i muškaraca, pri čemu su kod muškaraca najizraženiji financijski razlozi, a kod žena dosada. Bilo bi zanimljivo vidjeti razlike između dječaka i djevojaka vezanih uz motive kockanja.

Jacobs (1987; prema Heung-Pyo i sur., 2007) je zamolio problemske odrasle kockare da poredaju motive za kockanje po važnosti. Za njih su najvažniji motivi stimulacija, relaksacija, bijeg od emocionalnih problema, zatim bijeg od bolne realnosti, bijeg od nesretnog doma, posla i bijeg od života. Kad ih je pitao zbog čega nastavljaju kockati naveli su želju za osvajanjem velikog iznosa novaca i da ne mogu prestati kockati. Prema Blaszczynski i Steel (1998; prema Raghunathan i Pham, 1999; prema Heung-Pyo i sur., 2007) problematični kockari kockaju kako bi izbjegli negativne osjećaje, dosadu i zbog niskog samopouzdanja. Ovaj motiv izbjegavanja se može povezati s modelom za alkoholizam jer zbog njega ljudi nastavljaju kockati/konzumirati alkohol. Neighbors i sur. (2002; prema Heung-Pyo i sur., 2007) navodi model za kockanje kojeg čine zabava, uzbuđenje, druženje, izbjegavanje, osvajanje novaca. Kao što je vidljivo, unutar ovog modela se nalaze sva tri motiva spomenuta u modelu za alkohol.

Što se tiče populacije studenata, koristit će se rezultati inozemnih istraživanja. Burger, Dahlgren i MacDonald (2006; prema Rajić-Stojanović, 2013) su proveli istraživanje na uzorku od 152 studenta iz sveučilišta Midwestern, od čega 76 muškog spola i 76 ženskog spola. Sudionici su ispunjavali skalu koja mjeri koliko je njihova motivacija za kockanjem intrinzična ili ekstrinzična (eng. Gambling Motivation Scale) te skalu koja mjeri razinu njihove kompetitivnosti (eng. Hypercompetitiveness Attitude Scale). Rezultati su pokazali da sudionici imaju više rezultate u području intrinzične motivacije u odnosu na sudionice istraživanja. Sudionici i sudionice istraživanja s višim rezultatima u području kompetitivnosti imali su višu intrinzičnu i višu ekstrinzičnu motivaciju za kockanjem.

Za odgovor na pitanje što to motivira adolescente na kockanje koristit će se rezultati različitih istraživanja provedenih upravo na populaciji adolescenata. Tako su Yip i sur. (2011) uzorak od 2.484 adolescenata iz više škola diljem Connecticuta podijelili u četiri skupine (ne kockari, kockari u niskom riziku, kockari u riziku i problematični kockari). Pitalo ih se koji su njihovi razlozi za kockanje. Unutar tog pitanja bilo je moguće dvanaest tvrdnji koji su podijeljene u četiri kategorije: kockanje iz zabave/uzbuđenja („Zabavno je“, „Uzbudljivo je“;

„Izazov“; „Hobi“), kockanje iz financijskih razloga („Da bih osvojio novac“; „Da bi dao podršku humanitarnim akcijama“), kockanje zbog bijega od svakodnevice („Da bih se smirio“; „Da bih se osjećao dobro sam sa sobom“; „Da bih zaboravio na probleme“; „Zbog dosade“) i kockanje zbog socijalnih razloga („Da bih se družio s prijateljima“; „Zbog pritiska drugih/Kako bih se uklopio“). Na svaki ponuđenu tvrdnju bilo je moguće odgovoriti s da ili ne. U usporedbi s onima u niskom riziku, oni u riziku i problematični kockari su češće navodili uzbuđenje, financijske razloge, bijeg od svakodnevice i socijalne razloge. Učenici iz Australije navode kao glavne motive kockanja uzbuđenje, izazov, rizik i osvajanje novca (Splevins i sur., 2010; prema Bell i Boldero, 2011). Slično navode učenici i studenti SAD-a i Kanade smatrajući zabavu, uzbuđenje, druženje i osvajanje novca glavnim motivima kockanja (Derevensky i sur., 2010; Volberg i sur., 2008; Wickwire, Whelan i Meyers, 2010; Zhang, Dong i Stormann, 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Neighbors i sur. (2002; prema Heung-Pyo i sur., 2007) su proveli istraživanje na 184 studenta. Istraživanje je pokazalo da je najveći motiv za kockanje bio osvajanje novca (42,7%), slijedi zabava (23%), druženje (11,2%), te uzbuđenje (7,3%). Burger, Dahlgren i MacDonald (2006) navode da 80% mladih ima ekstrinzične, a 65% intrinzične motive za kockanje ili nastoje zadovoljiti obje potrebe (iako se čini da kockaju radi zabave (intrinzična motivacija), oni istovremeno gaje nadu da će osvojiti novac (ekstrinzična motivacija). Postavlja se pitanje je li snažniji rizični čimbenik za razvoj problematičnog kockanja intrinzična ili ekstrinzična motivacija. Odgovor na to pitanje nude Chantal i Valleran (1995; prema Burger, Dahlgren i MacDonald, 2006) prema kojima je vjerojatnije da će osobe koje kockaju u najvećoj mjeri zbog zabave i uzbuđenja, što odgovara intrinzičnoj motivaciji, kockati više nego one osobe koje kockaju isključivo zbog financijskog dobitka, što odgovara ekstrinzičnoj motivaciji. Prema teoriji očekivanja motivacija može biti i rezultat privlačnosti cilja, tj. pretpostavlja se da odabir ponašanja ovisi o snazi očekivanja privlačnog ishoda koji za pojedinca ima značenje ili potencijal nagrade te vjerovanju da će ga izvedba dovesti do cilja, a nagrada će zadovoljiti važne potrebe koje su dovoljno jake da se uloženi trud čini smislenim (Vroom, 1964; prema Bilić, 2012). Adolescenti navode novac kao primarni motiv za početak kockanja (Felsher, Derevensky i Gupta, 2003; prema Bilić, 2012), a fantazija o bogatstvu važan je element koji ih potiče da ustraju u kockarskim aktivnostima bez obzira na štetne posljedice (Blaszczynski i Nower, 2008; prema Bilić, 2012).

U Republici Hrvatskoj nedostaje istraživanja o kockanju vezanih uz motivaciju adolescenata. Koić i Medved (2009) su proveli istraživanje na uzorku od ukupno 213 učenika završnih razreda srednjih škola u Virovitici, od čega 124 muškog spola i 89 ženskog spola.

Prema odgovorima na pitanja: "Misliš li da je igranje igara na sreću dobar način zabave? Zarade? Rješavanja novčanih problema?", s tim se slaže 15,5% srednjoškolki i 28,2% srednjoškolaca, ukupno 43,7% ispitanika. Međutim, puno ih manje misli da je to dobar način zarade, odnosno 8,9% srednjoškolki i 18,7% srednjoškolaca. Prema podacima istraživanja možemo pretpostaviti kako je zabava snažan motiv za uključivanje u kockarske aktivnosti u populaciji adolescenata, osobito kod srednjoškolaca. Još jedno istraživanje na populaciji adolescenata u Republici Hrvatskoj su proveli Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011). Ovo istraživanje je već spomenuto pa će sada biti navedeni rezultati istraživanja vezani uz motivaciju. Rezultati istraživanja su pokazali da su najizraženiji razlozi za kockanje zabava/uzbuđenje (49,6% adolescenata kocka uglavnom ili uvijek zbog toga) i zarada (44,2% adolescenata je navelo ovo kao razlog uglavnom ili uvijek). Vršnjački pritisak je jedan od najmanje zastupljenih razloga. Kod adolescenata koji nemaju razvijene probleme s kockanjem na prvom mjestu je zabava, dok je kod onih s razvijenim problemima vezanih uz kockanje na prvom mjestu zarada. Dakle, kod adolescenata koji još uvijek nisu razvili ozbiljnije probleme vezane uz kockanje važnija je socijalna komponenta kockanja koja uključuje zabavu i druženje, dok je kod onih koji su razvili probleme važnije da budu dobri kockari. Ovaj nalaz ukazuje na činjenicu da se kod određenog broja adolescenata kockanje pretvara u „profesionalnu“ aktivnost koja je motivirana zaradom što može voditi dalje u ovisnost i pogoršati štetne posljedice prouzrokovane kockanjem.

Kao što je vidljivo iz navedenih rezultata istraživanja, kad se ispitanike pitalo za njihove razloge kockanja, vrlo često su navodili financijsku dobit. To je prirodno jer je novac opipljiva nagrada za kockanje. Mnogi ljudi koji kockaju samo iz jednog razloga. Tako na primjer financijski motiv može biti posrednik za druge motive kockanja. Također, većina istraživanja navodi nošenje s problemima koje nosi svakodnevnica kao jedan od motiva za kockanje. Ovaj motiv ima važnu ulogu kod adolescenata, jer kockanjem mogu pobjeći od problema kod kuće, škole, nositi se sa samoćom, relaksirati se ili ublažiti depresiju. U skladu s ovim objašnjenjem su i rezultati istraživanja koja ističu da adolescenti problematični kockari izvještavaju o više negativnih životnih događaja nego ostali adolescenti (Bergevin, Gupta, Derevensky i Kaufman, 2006; Ellenbogen i sur., 2007; prema Bell i Boldero, 2011). Razumijevanje motivacije za kockanje važno je za razumijevanje etiologije problematičnog kockanja, ali i za planiranje preventivnih i tretmanskih intervencija. U tu svrhu potrebno je poticati istraživanja unutar granica Republike Hrvatske, koja u ovom trenu nedostaju.

2. CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

2.1 Ciljevi istraživanja

Temeljni cilj rada je stjecanje uvida u kognitivne distorzije i strukturu motivacije za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca.

Specifični cilj je istražiti postojanje eventualnih razlika u izraženosti kognitivnih distorzija, kao i strukturi motivacije za kockanjem, u odnosu na neka individualna obilježja učenika (primjerice spol, dob), kao i u odnosu na intenzitet uključenosti u kockarske aktivnosti.

2.2 Problemi istraživanja

- a) Utvrditi razlikuju li se koprivnički srednjoškolci u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol.
- b) Utvrditi kakva je struktura motivacije za kockanjem kod koprivničkih srednjoškolaca.
- c) Utvrditi koje kognitivne distorzije su najviše, a koje najmanje zastupljene kod koprivničkih srednjoškolaca.
- d) Utvrditi razlikuju li se dječaci koprivničkih srednjih škola u kognitivnim distorzijama i motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost sportskog kladenja.

2.3 Hipoteze

H1: Postoje razlike u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol na način da se srednjoškolci češće nego srednjoškolke uključuju u kockarske aktivnosti.

H2: Koprivnički srednjoškolci najviše kockaju zbog zabave/uzbuđenja i zbog zarade.

H3: Iluzija kontrole je izraženija od praznovjerja.

H4: Postoje razlike u kognitivnim distorzijama i motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost sportskog kladenja koprivničkih srednjoškolaca, na način da oni koji se učestalije klade imaju izraženiju i višestruku motivaciju za kockanjem te izraženije kognitivne distorzije.

3. METODE RADA I UZORAK

3.1 Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od ukupno 250 učenika od prvog do završnog razreda različitih srednjoškolskih usmjerenja u Koprivnici. Uzorak čini 43,6% učenica i 56,4% učenika. Raspon dobi kreće se od 14 do 21 godine, a prosječna dob sudionika je 16,58 godina ($SD_{dob}=1,19$). U istraživanje su uključeni učenici sve tri vrste srednjoškolskih usmjerenja u Koprivnici – trogodišnje strukovne škole, četverogodišnje strukovne škole, te gimnazije. Broj učenika četverogodišnje strukovne škole (40,4%) i gimnazije (38,0%) je podjednak, dok je udio učenika koji pohađaju trogodišnji strukovni program očekivano manji i na razini cijelog uzorka iznosi 21,6%. Također, podjednak je i broj učenika prvih (30,0%), drugih (28,8%) i trećih (25,2%) razreda, dok je udio učenika koji pohađaju četvrti razred nešto manji (16,0%) zbog nepostojanja četvrtog razreda u strukovnim trogodišnjim programima. U svakoj školi je po slučaju odabran po jedan prvi do treći/četvrti razred. S obzirom na ukupni uzorak najčešća ocjena tijekom studiranja je vrlo dobar (46,0%) a najrjeđa nedovoljan (1,2%) i dovoljan (1,6%). Prosječna ocjena ukupnog uzorka je 3,94 ($SD=0,83$).

Tablica 1. Opis uzorka prema osnovnim sociodemografskim obilježjima

Spol	Ž=109 (43,6%)		M=141 (56,4%)		
Vrsta škole	Strukovna trogodišnja N=54 (21,6%)		Strukovna četverogodišnja N=101 (40,4%)		Gimnazija N=95 (38,0%)
Razred	1. Razred N=75 (30,0%)	2. Razred N=72 (28,8%)	3. Razred N=63 (25,2%)	4. Razred N=40 (16,0%)	
Školski uspjeh	1 (nedovoljan) N=3 (1,2%)	2 (dovoljan) N=4 (1,6%)	3 (dobar) N=62 (25,0%)	4 (vrlo dobar) N=114 (46,0%)	5 (odličan) N=65 (26,2%)

Najveći broj sudionika u mjestu prebivališta živi s oba roditelja (83,5%), a najmanji broj sudionika živi s nekim drugim članom obitelji (0,8%). Najveći broj sudionika ima jednog brata ili sestru (57,6%), a najmanji broj sudionika ima sedmero braće ili sestara (0,8%).

Što se tiče stupnja obrazovanja roditelja sudionika, najveći broj majki (Tablica 2) sudionika ima završenu srednju školu (54,0%), a najmanji broj završen magisterij ili doktorat (2,0%). Najveći broj majki sudionika je zaposleno (77,1%), a najmanji broj je umirovljeno (5,2%).

Tablica 2. Deskriptivni prikaz stupnja obrazovanja i zaposlenosti roditelja sudionika istraživanja – majka

Stupanj obrazovanja	Majka				
	Završena OŠ N=42 (16,9%)	Završena SŠ N=134 (54,0%)	Završena viša škola N=35 (14,1%)	Završen fakultet N=32 (12,9%)	Završen magisterij ili doktorat N=5 (2,0%)
Stupanj zaposlenosti	Zaposlena N=192 (77,1%)		Nezaposlena N=44 (17,7%)		Umirovljena N=13 (5,2%)

Najveći broj očeva (Tablica 3) ima završenu srednju školu (56,1%), a najmanji broj završenu višu školu (10,5%). Najveći broj očeva je zaposleno (79,2%), a najmanji broj je nezaposleno (8,5%).

Tablica 3. Deskriptivni prikaz stupnja obrazovanja i zaposlenosti roditelja sudionika istraživanja – otac

Stupanj obrazovanja	Otac				
	Završena OŠ N=27 (11,3%)	Završena SŠ N=134 (56,1%)	Završena viša škola N=25 (10,5%)	Završen fakultet N=40 (16,7%)	Završen magisterij ili doktorat N=13 (5,4%)
Stupanj zaposlenosti	Zaposlen N=187 (79,2%)		Nezaposlen N=20 (8,5%)		Umirovljen N=29 (12,3%)

3.2. Instrumentarij

Ovo istraživanje je sastavni dio znanstveno-istraživačkog projekta pod nazivom „Kockanje mladih u Hrvatskoj“ čiji je voditelj doc.dr.sc. Neven Ricijaš. U sklopu tog projekta razvijen je upitnik koji je upotrijebljen za potrebe ovog diplomskog rada. Kako je temeljni cilj rada stjecanje uvida u kognitivne distorzije i strukturu motivacije za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca, koristili smo sljedeće instrumente kako bismo ostvarili temeljni cilj.

Upitnik o osnovnim sociodemografskim obilježjima

Ovim upitnikom je autorica ovoga rada prikupila podatke kao što su dob, spol, razred, vrsta škole, uspjeh te stupanj obrazovanja i (ne)zaposlenosti roditelja sudionika.

Upitnik kockarskih aktivnosti

Dio upitnika kojim je autorica ovoga rada ispitivala kockarske aktivnosti koprivničkih srednjoškolaca sadrži pitanja o vrstama i učestalosti igranja određenih igara na sreću. Uključeno je 12 različitih igara na sreću. Zadatak sudionika bio je da za svaku igru na sreću označe jesu li je ikada u životu igrali (da/ne), te ukoliko jesu, koliko često to čine (jednom godišnje ili manje od toga, otprilike jednom mjesečno, otprilike jednom tjedno, nekoliko puta tjedno, svakodnevno).

Ček-lista motivacije za kockanjem

Na pitanja o motivaciji odgovarali su oni sudionici istraživanja koji su se barem jednom u životu kockali/kladili. S ciljem stjecanja uvida u motivaciju za kockanjem, sudionici su na skali od četiri stupnja (1 - nikada zbog toga, 2 - ponekad zbog toga, 3 - uglavnom zbog toga, 4 - uvijek zbog toga) odgovarali na pitanje „Zbog čega se kockaš ili kladiš“. Skala se sastoji od 10 čestica koje su ujedno i potencijalni razlozi i motivi za kockanje. Primjer čestica je „Radi zabave/uzbuđenja“; „Kako bih se družio s prijateljima“ ili „Jer me to opušta“. Ček lista je konstruirana za potrebe projekta „Kockanje mladih u Hrvatskoj“, te se temelji na kliničkom iskustvu i skali „Gambling Motivation Scale“ (Chantal, Vallerand i Vallieres, 1994). Ova ček lista nam daje uvid u motivaciju i deskripciju mogućih motiva zbog kojih srednjoškolci kockaju.

Skala uvjerenja o kockanju

Skala uvjerenja o kockanju konstruirana je specifično za ovo istraživanje, na temelju pregleda literature i postojećih instrumenata: *Upitnik uvjerenja o kockanju* (Steenbergh i sur., 2002), *Vjerovanja o mogućnosti kontrole nad kockanjem* (Moore i Ohtsuka, 1999), *Upitnik uvjerenja vezanih uz kockanje* (Raylu i Oei, 2004), te različiti mitovi o kockanju (internet izvori). Svi sudionici su trebali izraziti svoje mišljenje o navedenim tvrdnjama. Skala se sastoji od 18 tvrdnji sadržajno podijeljenih u dva područja:

1) Praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti

(Primjer čestice: „Istovremeno kockanje u više igara povećava vjerojatnost da će osoba dobiti u barem jednoj od njih.“)

2) Iluzija kontrole

(Primjer čestice: „Usmjeravanje misli na dobitak, povećava njegovu vjerojatnost“.)

Sudionici su skalu ispunjavali na način da su odgovarali na ljestvici od pet stupnjeva (1 - uopće se ne slažem, 2 - uglavnom se ne slažem, 3 - niti se ne slažem, niti se slažem, 4 - uglavnom se slažem, 5 - u potpunosti se slažem).

3.2 Postupak provedbe istraživanja i obrada rezultata

U istraživanju je korištena metoda samoiskaza po principu „papir-olovka”. Učenici su grupno ispunjavali anketni upitnik. Prije ispunjavanja bili su upoznati s time da je sudjelovanje u istraživanju u potpunosti anonimno i dobrovoljno, te da će podaci dobiveni istraživanjem biti korišteni u svrhu izrađivanja diplomskog rada. Učenici su također bili upoznati s osnovnim ciljem istraživanja, samostalno su dali usmeni pristanak za sudjelovanje u istraživanju, te su mogli odustati u bilo kojem trenutku. Istraživanje je provedeno uz suglasnost Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te u dogovoru s ravnateljima i određenim profesorima navedenih škola tijekom svibnja 2012. godine na način da je autorica ovog rada osobno otišla u škole. Za ispunjavanje anketnog upitnika bilo je predviđeno vrijeme u trajanju od 45 minuta.

U svrhu ostvarivanja postavljenih ciljeva ovog istraživanja koristile su se sljedeće statističke metode i analize:

- 1) Metode deskriptivne statistike (aritmetička sredina, standardna devijacija, frekvencije)
- 2) Hi-kvadrat test
- 3) T-test
- 4) Analiza varijance (ANOVA).

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1 Aktivnosti kockanja koprivničkih srednjoškolaca

Istraživanje pojave kockarskih aktivnosti na populaciji koprivničkih srednjoškolaca je neistraženo područje te je izuzetno važno zbog stjecanja uvida u raširenost ove pojave, razvijanje određenih teorijskih postavki kao i razvijanje kompetencija za suočavanje s ovim problemom.

U Tablici 4. prikazano je jesu li ikada u životu više kockali dječaci ili djevojke. Iz tablice je vidljivo da postoje značajne razlike između dječaka i djevojaka u većini igara na sreću. Tako su značajne razlike između dječaka i djevojaka dobivene kod ovih igara na sreću: sportske kladionice, igre na automatima, elektronski rulet, rulet, kartaške igre u casinu, virtualne utrke konja i Internet kockanje. Kod svih navedenih igara kod kojih postoje značajne razlike, dječaci značajno češće od djevojaka igraju navedene igre na sreću. Tako na primjer 51,1% dječaka i 13% djevojaka igra u sportskim kladionicama, na automatima 30,7% dječaka i 4,6% djevojaka. Nema značajnih razlika između dječaka i djevojaka u loto listićima, tv bingu, bingu u casinu, jednokratnim srečkama i klađenju na različite izbore.

S obzirom na postotak onih srednjoškolaca koji su barem jednom u životu kockali, dobiveni su rezultati da je 78,36% srednjoškolaca kockalo barem jednom u životu, dok njih 21,65% nije kockalo nikada. Kod tih 78,36% koji su kockali barem jednom u životu nisu dobivene značajne razlike po spolu.

Tablica 4. Prikaz pomoću Hi-kvadrat testa da li su ikad u životu više kockali dječaci ili djevojke

Aktivnost:	Dječaci – DA	Djevojke - DA	χ^2	p
Sportske kladionice	51,1%	13,0%	38,975	< ,001
Loto listići	36,0%	44,0%	1,663	> ,050
TV bingo	27,1%	32,1%	0,730	> ,050
Bingo u casinu	5,1%	0,9%	3,355	> ,050
Jednokratne srećke	47,8%	53,2%	0,706	> ,050
Igre na automatima	30,7%	4,6%	26,577	< ,001
Elektronski rulet	13,7%	0,9%	13,399	< ,001
Rulet	10,1%	1,8%	6,868	< ,050
Kartaške igre u casinu	18,8%	1,8%	17,522	< ,001
Virtualne utrke konja	18,8%	13,4%	8,114	< ,050
Klađenje na različite izbore	5,0%	1,8%	1,762	> ,050
Internet kockanje	18,4%	3,7%	12,550	< ,001

Kako bi se utvrdile razlike među koprivničkim srednjoškolcima u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol, u tablici 5. je prikazana učestalost sudjelovanja koprivničkih srednjoškolaca u pojedinim igrama na sreću (fenomenološka obilježja kockanja) posebno za djevojke, posebno za dječake. Kako bi autorica ovoga rada lakše interpretirala dobivene rezultate podijeliti će srednjoškolce koji kockaju na dvije skupine s obzirom na učestalost kockanja: redovito i povremeno. U redovito kockanje spada kockanje otprilike jednom mjesečno, nekoliko puta tjedno i svakodnevno, dok u povremeno kockanje spada kockanje jednom godišnje ili manje od toga i otprilike jednom mjesečno. Iz navedene tablice je vidljivo da djevojke rijetko redovito igraju igre na sreću pa će se u daljnjem radu iz tog razloga izostaviti djevojke iz ukupnog uzorka. Od 12 navedenih igara na sreću među koprivničkim srednjoškolcima najzastupljenije su sportske kladionice pa će autorica ovoga rada njih iskoristiti za potvrdu argumenta vezanog uz izbacivanje djevojaka iz ukupnog uzorka u daljnjim obradama. Dakle, iz tablice 5. možemo uočiti kako u sportske kladionice povremeno odlazi 10,1% djevojaka i 17% dječaka dok redovito 2,7% djevojaka i 30,5% dječaka. Ovi podaci potvrđuju već navedeni argument za izbacivanje djevojaka iz ukupnog uzorka u daljnjim obradama. Također ovim podacima je potvrđena prva hipoteza postavljena u radu prema kojoj postoje razlike u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol na način da se srednjoškolci češće nego srednjoškolke uključuju u kockarske aktivnosti.

S obzirom na podatke iz tablice uočavamo kako sudionici najčešće (svakodnevno ili nekoliko puta tjedno) sudjeluju u sljedećim igrama na sreću:

- sportske kladionice - 14,9%
- internet kockanje - 7,1%
- virtualne utrke konja - 4,9%
- jednokratne srećke - 4,2%

Tablica 5. Prikaz učestalosti kockanja pojedinih igara odvojeno po spolu

Aktivnost:	Spol	Nikada	Jednom na godinu ili manje	Jednom mjesečno	Jednom tjedno	Više puta tjedno	Svaki dan
Sportske kladionice	M	52,5%	7,1%	9,9%	15,6%	8,5%	6,4%
	Ž	87,2%	8,3%	1,8%	0,9%	1,8%	0,0%
Loto listići	M	68,1%	17,0%	7,8%	5,0%	1,4%	0,7%
	Ž	61,5%	29,4%	7,3%	1,8%	0,0%	0,0%
TV bingo	M	77,3%	7,8%	7,8%	5,0%	1,4%	0,7%
	Ž	72,5%	15,6%	6,4%	4,6%	0,9%	0,0%
Bingo u casinu	M	95,0%	2,1%	1,4%	0,7%	0,7%	0,0%
	Ž	100%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Jednokratne srećke	M	54,6%	25,5%	11,3%	4,3%	3,5%	0,7%
	Ž	49,5%	43,1%	5,5%	1,0%	0,0%	0,0%
Igre na automatima	M	74,5%	9,2%	9,9%	2,8%	2,1%	1,4%
	Ž	96,3%	2,8%	0,0%	0,9%	0,0%	0,0%
Elektronski rulet	M	87,9%	3,5%	2,1%	3,5%	1,4%	1,4%
	Ž	100%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Rulet	M	88,7%	2,8%	2,8%	4,3%	1,4%	0,0%
	Ž	99,1%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Kartaške igre u casinu	M	83,7%	5,0%	5,0%	2,8%	2,8%	0,7%
	Ž	99,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%
Virtualne utrke konja	M	83,0%	3,5%	4,3%	4,3%	3,5%	1,4%
	Ž	94,5%	3,7%	1,8%	0,0%	0,0%	0,0%
Klađenje na različite izbore	M	95,7%	1,4%	0,7%	1,4%	0,7%	0,0%
	Ž	99,1%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Internet kockanje	M	83,0%	2,8%	4,3%	2,8%	4,3%	2,8%
	Ž	97,2%	1,8%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%

Sportske kladionice, igre na automatima, elektronski rulet i virtualne igre su rizične igre. S obzirom da su sportske kladionice najučestalija igra na sreću kod mladića u ovom uzorku, izračunali smo korelaciju učestalosti sportskog klađenja s nekim drugim igrama na sreću (Tablica 6). Rezultati pokazuju značajnu pozitivnu korelaciju iz čega možemo zaključiti da je učestalije igranje sportskih kladionica povezano i s učestalijim igranjem drugih igara na sreću.

Tablica 6. Korelacija između učestalosti sportskog klađenja dječaka s učestalosti igranja na automatima, elektronskim ruletima i virtualnim igrama

	r	p
Igre na automatima	0,417	< ,001
Elektronski rulet	0,320	< ,001
Virtualne igre	0,536	< ,001

4.2 Motivacija za kockanjem

U instrumentu prilagođenom za potrebe ovog istraživanja ispitivani su različiti razlozi zbog kojih se srednjoškolci potencijalno uključuju u igre na sreću. Oni koji su naveli da su barem jednom u životu kockali su na listi od deset ponuđenih motiva za kockanje zaokružili koliko često kockaju zbog tog razloga.

Kako bi se odgovorilo na istraživački problem koji se odnosi na strukturu motivacije za kockanjem koprivničkih srednjoškolaca, u Tablici 7. su prikazane frekvencije odgovora na česticama Ček-liste motivacije za kockanje. Može se uočiti da najčešće srednjoškolci kockaju zbog zabave/uzbuđenja (43,5% srednjoškolaca navodi kako uglavnom ili uvijek kockaju zbog toga), zarade (42,5% srednjoškolaca navodi kako je navedeno razlog uglavnom ili uvijek) i zbog dosade (21,4% srednjoškolaca navodi kako uglavnom ili uvijek kockaju zbog toga). Najmanje zastupljeni motivi za kockanje su „Da se maknem od kuće“ sa 6,3% i vršnjački pritisak („Jer i drugi to rade“) sa 8,8%.

Time je dobiven uvid u strukturu motivacije za kockanjem kod koprivničkih srednjoškolaca te je potvrđena hipoteza prema kojoj koprivnički srednjoškolci najviše kockaju zbog zabave/uzbuđenja i zbog zarade.

Tablica 7. Deskriptivni prikaz frekvencija odgovora dječaka i djevojaka na česticama Ček-liste motivacija za kockanjem

Razlog:	Nikada zbog toga	Ponekad zbog toga	Uglavnom zbog toga	Uvijek zbog toga
Radi zabave/uzbuđenja	27,5%	29,0%	25,6%	17,9%
Kako bih se družio s prijateljima	63,6%	21,4%	10,7%	4,4%
Jer me to opušta	78,5%	10,2%	7,3%	3,9%
Jer i drugi to rade	70,4%	20,9%	4,9%	3,9%
Kako bih se oraspoložio	69,9%	17,5%	8,3%	4,4%
Da se maknem od kuće	83,5%	10,2%	3,9%	2,4%
Kako bih se osjećao bolje	76,7%	13,6%	4,9%	4,9%
Zbog zarade	34,8%	22,7%	17,4%	25,1%
Kako bih bio što bolji u tome	75,1%	14,1%	6,3%	4,4%
Iz dosade	51,5%	27,2%	13,6%	7,8%

Kako bi se odgovorilo na jedan dio posljednjeg istraživačkog problema („Utvrđiti razlikuju li se dječaci koprivničkih srednjih škola u motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost sportskog kladenja“) dječaci iz koprivničkih srednjih škola su podijeljeni u tri kategorije s obzirom na učestalost sportskog kladenja:

- 1) NIKADA: u ovu kategoriju ubrajamo dječake koji se nisu nikada kladili u sportskim kladionicama
- 2) PONEKAD: u ovu kategoriju ubrajamo dječake koji se klade u sportskim kladionicama otprilike jednom mjesečno ili rijede od toga
- 3) REDOVITO: u ovu kategoriju ubrajamo dječake koji se klade u sportskim kladionicama otprilike jednom tjedno ili češće od toga

Rezultati ovog istraživanja su pokazali da se 52,5% dječaka nije nikada kladilo u sportskim kladionicama, ponekad ih se kladi 17%, a redovito se kladi njih 30,5% (Tablica 8). Potreban je oprez u komentiranju daljnjih rezultata zbog 52,5% dječaka koji se nikada nisu kladili u sportskim kladionicama, nasuprot 47,5% onih koji se klade.

Tablica 8. Učestalost kladenja u sportskim kladionicama

Kategorije:	Broj ispitanika	Postotak
Nikada	74	52,5%
Ponekad	24	17,0%
Redovito	43	30,5%

U Tablici 9. prikazani su rezultati analize varijance kojom su testirane razlike u motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost sportskog kladenja. Navedeno je svih deset motiva za kockanje. Prvi motiv kod kojeg je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: „**Radi zabave/uzbuđenja**“. Analiza varijance je pokazala da na samo 0,1% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=2,56$) i onih koji se nikada nisu kladili u sportskim kladionicama ($M=2,04$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izražen ovaj motiv. Post-hoc je također pokazao da postoje razlike između onih srednjoškolaca koji se ponekad klade ($M=2,96$) i onih koji se nikad nisu kladili u sportskim kladionicama.

Post-hoc nije pokazao značajne razlike između srednjoškolaca koji se klade ponekad i onih koji se klade redovito, no zanimljivo je da oni srednjoškolci koji se ponekad klade postižu veći rezultat od onih koji se klade redovito.

Drugi motiv kod kojeg je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: „**Zbog zarade**“. Analiza varijance je pokazala da na samo 0,1% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=3,33$) i onih koji se nikada nisu kladili u sportskim kladionicama ($M=1,93$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izražen ovaj motiv. Post-hoc je također pokazao da postoje razlike između onih srednjoškolaca koji se ponekad klade ($M=2,71$) i onih koji se nikad nisu kladili u sportskim kladionicama ($M=1,93$), na način da oni srednjoškolci koji se ponekad klade postižu veći rezultat, tj. imaju više izražen ovaj motiv. No ovdje je

post-hoc pokazao razliku i između redovitih kockara ($M=3,33$) i onih koji se ponekad klade ($M=2,71$), na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izražen ovaj motiv.

Dakle, vidljivo je da postoje značajne razlike u motivaciji s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica kod dva motiva (zabava/uzbuđenje i zarada) na način da koprivnički srednjoškolci koji se klade ponekad ili redovito imaju izraženije upravo te motive za klađenjem, u odnosu na one koji se nikada ne klade u sportskim kladionicama, no važno je napomenuti da samo jedan motiv (zarada) razlikuje sve tri skupine ispitanika. Kod drugih motiva nema značajnih razlika. Iz tog razloga hipoteza prema kojoj postoje razlike u motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost sportskog klađenja koprivničkih srednjoškolaca je djelomično potvrđena.

Tablica 9. Razlika u motivaciji s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica dječaka – ANALIZA VARIJANCE

Razlog:	Nikada		Ponekad		Redovito		F	p	Post-hoc
	M	SD	M	SD	M	SD			
Radi zabave/uzbuđenja	2,04	1,07	2,96	1,08	2,56	0,96	7,54	< ,001	R-N P-N
Kako bih se družio s prijateljima	1,71	0,95	1,88	0,95	1,63	0,87	0,55	> ,050	/
Jer me to opušta	1,44	0,86	1,67	1,09	1,56	0,91	0,56	> ,050	/
Jer i drugi to rade	1,45	0,85	1,54	0,93	1,79	0,91	1,86	> ,050	/
Kako bih se oraspoločio	1,48	0,89	1,75	1,03	1,70	0,89	1,01	> ,050	/
Da se maknem od kuće	1,21	0,65	1,33	0,70	1,47	0,85	1,40	> ,050	/
Kako bih se osjećao bolje	1,48	0,97	1,71	0,91	1,56	0,91	0,49	> ,050	/
Zbog zarade	1,93	1,05	2,71	1,04	3,33	0,89	24,36	< ,001	R-P R-N P-N
Kako bih bio što bolji	1,47	0,90	1,54	0,98	1,70	0,89	0,75	> ,050	/
Iz dosade	1,68	0,97	1,96	1,08	1,91	0,99	0,94	> ,050	/

Napomena: u tablici su masnim slovima označene aktivnosti kockanja u kojima postoje razlike, kao i oni rezultati na kojima je post-hoc test pokazao razlike između skupina korisnika

M - aritmetička sredina (srednja vrijednost rezultata)

SD - standardna devijacija (prosječno odstupanje od prosjeka)

N-nikada

P-ponekad

R-redovito

4.3 Kognitivne distorzije

Kognitivne distorzije sastoje se od dvije dimenzije - iluzije kontrole i praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti . Iluzija kontrole odnosi se na vlastitu percepciju posjedovanja znanja i vještina za mogućnost sudjelovanja u kockarskim aktivnostima, dok se praznovjerje odnosi na praznovjerna vjerovanja i ponašanja. Od ukupno 16 čestica, njih 10 se ubraja u praznovjerje, a njih 6 u iluziju kontrole.

Kako bi se odgovorilo na istraživački problem - koje kognitivne distorzije su najviše, a koje najmanje zastupljene kod koprivničkih srednjoškolaca, u Tablici 10. su prikazane frekvencije odgovora na česticama Skale uvjerenja o kockanju. Može se uočiti kako se najviše srednjoškolci slažu s tvrdnjama koje se ubrajaju u iluziju kontrole. Tako njih 39,6 % navodi kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tvrdnjom „Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre“, njih 39,8% navodi kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tvrdnjom „Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći“. Srednjoškolci se najmanje slažu s tvrdnjama „Sretni predmeti (npr. nošenje određenog komada odjeće, privjeska i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju“ (6,4%) i „Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti“ (7,2%). Obje navedene tvrdnje se ubrajaju u praznovjerje.

Tablica 10. Deskriptivni prikaz frekvencija odgovora dječaka i djevojaka na česticama Skale uvjerenja o kockanju

	Čestice:	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se ne slažem, niti se slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
1. PRAZNOVJERJE I NETOČNO POIMANJE VJEROJATNOSTI	2. Neke aktivnosti (npr. rituali i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	53,8%	20,5%	16,9%	5,6%	3,2%
	5. Tko nema sreće u ljubavi, imat će u kocki.	60,8%	13,6%	14,0%	5,6%	6,0%
	6. Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti.	44,0%	24,2%	24,6%	2,8%	4,4%
	7. Osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju.	44,6%	21,7%	21,3%	10,0%	2,4%
	8. Sretni predmeti (npr. nošenje određenog komada odjeće, privjeska i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	58,8%	17,6%	17,2%	4,4%	2,0%
	9. Šanse za osvojiti veliku količinu novca kockanjem su poprilično velike.	42,8%	24,8%	22,0%	6,4%	4,0%
	12. Ako osoba duže vrijeme gubi u kockanju, veća je vjerojatnost da će uskoro početi dobivati.	50,6%	16,2%	24,7%	4,5%	4,0%
	13. Veća je vjerojatnost da će osoba pobijediti u kockanju ako koristi svoje sretne brojeve.	45,6%	21,6%	22,8%	6,0%	4,0%
	14. Usmjeravanje misli na dobitak povećava njegovu vjerojatnost.	50,0%	21,8%	20,2%	6,5%	1,6%
	18. Iako osoba u kockanju ima seriju gubitaka, osvojiti će nazad svoj novac ako dovoljno dugo igra.	47,8%	21,3%	20,1%	7,2%	3,6%

2. ILUZIJA KONTROLE	1. Ishode kockanja moguće je predvidjeti.	26,0%	12,8%	38,0%	15,2%	8,0%
	3. Dugoročno gledajući, kockanjem se više dobiva nego gubi.	42,6%	16,5%	23,3%	9,6%	8%
	4. Ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to je dokaz da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje.	31,2%	22,0%	19,6%	19,6%	7,6%
	11. Vještine određuju koliko će kockar biti uspješan.	29,6%	23,6%	27,6%	12,8%	6,4%
	16. Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre.	18,4%	16,0%	26,0%	28,4%	11,2%
	17. Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći.	21,2%	12,8%	26,0%	23,6%	16,4%

Kako bi se moglo potvrditi gore navedeno, u tablici 11. je prikazan t-test za zavisne uzorke kojim su prikazane razlike između aritmetičkih sredina dvaju faktora (praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti i iluzija kontrole). Iz tablice je vidljivo da postoje statistički značajne razlike između izraženosti praznovjerja i netočnog poimanja vjerojatnosti i iluzije kontrole na način da je iluzija kontrole ($M=2,64$) puno izraženija kod kopriivničkih srednjoškolaca od praznovjerja ($M=1,92$). Time je potvrđena hipoteza prema kojoj je iluzija kontrole izraženija od praznovjerja.

Tablica 11. Prikaz razlike između aritmetičkih sredina dvaju faktora t-testom

Faktori:	M	SD	t	p
F1 – Praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti	1,92	0,71	-13,96	< ,001
F2 – Iluzija kontrole	2,64	0,86		

Kako bismo odgovorili na drugi dio posljednjeg istraživačkog problema („Utvrđiti razlikuju li se dječaci kopriivničkih srednjih škola u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost sportskog kladenja“) dječaci iz kopriivničkih srednjih škola su podijeljeni u tri kategorije s obzirom na učestalost sportskog kladenja (nikada, ponekad, redovito), koje su već ranije objašnjene.

U Tablici 12. prikazane su razlike u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica dobivene pomoću analize varijance. Analiza varijance je pokazala da postoje značajne razlike kod sedam kognitivnih distorzija.

Prva kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: **„Šanse za osvojiti veliku količinu novca kockanjem su poprilično velike“**. Analiza varijance je pokazala da na 5% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=2,58$) i onih koji se klade ponekad ($M=1,79$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izraženu ovu kognitivnu distorziju. Zanimljivo je da oni srednjoškolci koji se nisu nikada kladili u sportskim kladionicama imaju izraženiju ovu kognitivnu distorziju (postižu veći rezultat; $M=2,18$) od onih koji se klade povremeno. Druga kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: **„Ako osoba duže vrijeme gubi u kockanju, veća je vjerojatnost da će uskoro početi dobivati“**. Iako je analiza varijance pokazala da na 5% rizika postoji razlika između ispitanika, post-hoc test je pokazao da pojedinačne razlike između navedene tri skupine ne postoje, odnosno da nema razlika u izraženosti ove kognitivne distorzije između ove tri skupine ispitanika. Treća kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: **„Usmjeravanje misli na dobitak povećava njegovu vjerojatnost“**. Analiza varijance je pokazala da na 5% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=2,30$) i onih koji se nisu nikada kladili ($M=1,77$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izraženu ovu kognitivnu distorziju. Navedene tri kognitivne distorzije se ubrajaju u dimenziju praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti u koju se ukupno ubraja 10 kognitivnih distorzija.

Četvrta kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: **„Ishode kockanja moguće je predvidjeti“**. Analiza varijance je pokazala da na 1% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=3,21$) i onih koji se nisu nikada kladili ($M=2,47$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izraženu ovu kognitivnu distorziju. Peta kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: **„Ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to je dokaz da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje“**. Iako je analiza varijance pokazala da na 5% rizika postoji razlika između ispitanika, post-hoc test je pokazao da pojedinačne razlike između navedene tri skupine ne postoje, odnosno da nema razlika u izraženosti ove kognitivne

distorzije između ove tri skupine ispitanika. Šesta kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: „**Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre**“. Analiza varijance je pokazala da na samo 0,1% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=3,79$) i onih koji se nisu nikada kladili ($M=2,73$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izraženu ovu kognitivnu distorziju. Posljednja kognitivna distorzija kod koje je analiza varijance pokazala da postoje značajne razlike je: „**Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći**“. Analiza varijance je pokazala da na 5% rizika postoji razlika između ispitanika. Post-hoc test je pokazao da postoje i pojedinačne razlike između redovitih kockara ($M=3,47$) i onih koji se nisu nikada kladili ($M=2,76$) na način da redoviti kockari postižu veći rezultat, tj. imaju više izraženu ovu kognitivnu distorziju. Navedene četiri kognitivne distorzije se ubrajaju u dimenziju iluzija kontrole u koju se ukupno ubraja 6 kognitivnih distorzija.

Tablica 12. Razlike u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica dječaka – ANALIZA VARIJANCE

	Čestice:	Nikada		Ponekad		Redovito		F	p	Post-hoc
		M	SD	M	SD	M	SD			
1. PRAZNOVJERJE I NETOČNO POIMANJE VJEROJATNOSTI	2. Neke aktivnosti (npr. rituali i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	1,88	1,19	1,58	1,10	1,88	1,16	0,64	> ,050	/
	5. Tko nema sreće u ljubavi, imat će u kocki.	1,81	1,19	1,92	1,35	2,12	1,50	0,73	> ,050	/
	6. Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti.	2,15	1,15	1,96	1,08	2,19	1,20	0,33	> ,050	/
	7. Osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju.	1,90	1,12	2,17	1,27	2,14	1,17	0,78	> ,050	/
	8. Sretni predmeti povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	1,72	1,01	1,63	1,10	1,72	1,08	0,08	> ,050	/
	9. Šanse za osvojiti veliku količinu novca kockanjem su poprilično velike.	2,18	1,17	1,79	1,21	2,58	1,38	3,25	< ,050	R-P
	12. Ako osoba duže vrijeme gubi u kockanju, veća je vjerojatnost da će uskoro početi dobivati.	2,05	1,21	1,88	1,08	2,60	1,30	3,76	< ,050	Nema razlike

	13. Veća je vjerojatnost da će osoba pobijediti u kockanju ako koristi svoje sretne brojeve.	1,91	1,04	2,21	1,47	1,98	1,30	0,58	> ,050	/
	14. Usmjeravanje misli na dobitak povećava njegovu vjerojatnost.	1,77	1,01	1,75	1,03	2,30	1,04	4,11	< ,050	R-N
	18. Iako osoba u kockanju ima seriju gubitaka, osvojiti će nazad svoj novac ako dovoljno dugo igra.	2,08	1,22	1,96	0,95	2,58	1,28	3,01	> ,050	/
2. ILUZIJA KONTROLE	1. Ishode kockanja moguće je predvidjeti.	2,47	1,28	3,08	0,83	3,21	1,34	5,56	< ,010	R-N
	3. Dugoročno gledajući, kockanjem se više dobiva nego gubi.	2,14	1,31	2,50	1,32	2,67	1,28	2,41	> ,050	/
	4. Ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to je dokaz da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje.	2,41	1,27	3,17	1,27	2,72	1,48	3,06	< ,050	Nema razlike
	11. Vještine određuju koliko će kockar biti uspješan.	2,53	1,34	2,75	1,29	2,56	1,20	0,28	> ,050	/
	16. Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre.	2,73	1,28	3,29	1,12	3,79	1,26	9,94	< ,001	R-N

	17. Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći.	2,76	1,31	3,25	1,19	3,47	1,53	3,96	< ,050	R-N
--	--	------	------	------	------	-------------	-------------	-------------	------------------	------------

Napomena: u tablici su masnim slovima označene aktivnosti kockanja u kojima postoje razlike, kao i oni rezultati na kojima je post-hoc test pokazao razlike između skupina korisnika

M - aritmetička sredina (srednja vrijednost rezultata)

SD - standardna devijacija (prosječno odstupanje od prosjeka)

N-nikada

P-ponekad

R-redovito

U Tablici 13. su navedene razlike u dvjema dimenzijama na koje su podijeljene kognitivne distorzije. To su, kao što je već navedeno, praznovjerje i iluzija kontrole. Vidljivo je da značajne razlike s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica nalazimo na dimenziji iluzija kontrole na samo 0,1% rizika. Izraženiju iluziju kontrole imaju redoviti i povremeni kockari u usporedbi s onima koji se nikada ne klade. Na dimenziji praznovjerja i netočno poimanja vjerojatnosti nema razlike između navedene tri skupine te je ono jednako nisko izraženo.

Tablica 13. Razlike u dimenzijama praznovjerja i iluzije kontrole s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica dječaka – ANALIZA VARIJANCE

Dimenzije:	Nikada		Ponekad		Redovito		F	p	Post-hoc
	M	SD	M	SD	M	SD			
Praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti	1,92	0,74	1,88	0,80	2,21	0,72	2,39	> ,050	/
Iluzija kontrole	2,50	0,88	3,01	0,78	3,09	0,86	7,38	< ,001	R-N P-N

Napomena: u tablici su masnim slovima označene aktivnosti kockanja u kojima postoje razlike, kao i oni rezultati na kojima je post-hoc test pokazao razlike između skupina korisnika

M - aritmetička sredina (srednja vrijednost rezultata)

SD - standardna devijacija (prosječno odstupanje od prosjeka)

N-nikada

P-ponekad

R-redovito

Time je djelomično potvrđena hipoteza prema kojoj postoje razlike u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost sportskog klađenja kopriivničkih srednjoškolaca, na način da oni koji se učestalije klade imaju izraženije kognitivne distorzije. Hipoteza je djelomično potvrđena jer na jednom faktoru (iluzija kontrole) postoje razlike između navedenih skupina ispitanika, dok na drugom faktoru (praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti) razlike ne postoje.

5. RASPRAVA

Rezultati ovog istraživanja vrlo su slični rezultatima inozemnih istraživanja, kao i istraživanjima provedenih u Republici Hrvatskoj.

U poglavlju o aktivnostima kockanja koprivničkih srednjoškolaca potvrđena je prva hipoteza postavljena u radu prema kojoj postoje razlike u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol na način da se srednjoškolci češće nego srednjoškolke uključuju u kockarske aktivnosti. Značajne razlike su dobivene kod sportskih kladionica, igara na automatima, elektronskog ruleta, ruleta, kartaških igara u casinu, virtualnim utrkama konja i Internet kockanju. Većina ovih navedenih aktivnosti spada u skupinu igara koje se smatraju rizičnijima za razvoj problema vezanih uz kockanje, osobito iz razloga što imaju vrlo visoki stupanj adiktivnosti. Kao primjer se mogu uzeti sportske kladionice u kojima je barem jednom u životu igralo 51,1% dječaka i 13% djevojaka. Visoki postotak uključenosti koprivničkih srednjoškolaca u klađenje u sportskim kladionicama može se objasniti činjenicom visokog interesa mladih za sportom kojeg dodatno potiču mediji kroz reklamiranje raznih reklama koje potiču na kockanje. Dodatno raširenosti ove problematike pridonosi i percepcija mladih i njihovih roditelja o kockanju kao aktivnosti koja nije opasna. Značajne razlike nisu dobivene u loto listićima, tv bingu, bingu u casinu, jednokratnim srećkama i klađenju na različite izbore, ove igre su obično manje rizične i ostaju zabava i razodoba za igrače, te nemaju visok rizik od adiktivnosti. S obzirom na postotak onih srednjoškolaca koji su barem jednom u životu kockali, dobiveni su rezultati da je 78,36% srednjoškolaca kockalo barem jednom u životu, dok njih 21,65% nije kockalo nikada. Koprivnički srednjoškolci najčešće (svakodnevno ili nekoliko puta tjedno) sudjeluju u sportskim kladionicama (14,9%), internet kockanju (7,1%), virtualnim utrkama konja (4,9%) i jednokratnim srećkama (4,2%). Dakle, od 12 navedenih igara na sreću među koprivničkim srednjoškolcima najzastupljenije su sportske kladionice. U sportske kladionice povremeno odlazi 10,1% djevojaka i 17% dječaka dok redovito 2,7% djevojaka i 30,5% dječaka. Rezultati ovog istraživanja su u skladu s prisutnom kulturom u Republici Hrvatskoj i izvan nje. Mediji imaju veliku ulogu u promicanju važnosti sporta te promidžbi različitih sportskih kladionica i mogućeg osvajanja novaca. Sportska događanja su svakodnevna pojava, a sportske kladionice su vrlo raširene i lako dostupne. Što se tiče jednokratnih srećki koje su na četvrtom mjestu, odlikuje ih široka

rasprostranjenost, medijska popraćenost i iskrivljena percepcija stanovništva koje ih smatra bezopasnim igrama.

Navedeni rezultati istraživanja su u skladu s rezultatima istraživanjima provedenim u Republici Hrvatskoj i šire. Brojni autori navode kako je širom svijeta 39-92% mladih kockalo najmanje jednom u životu (Adebayo, 1998; Gupta i Derevensky, 1997; Winters, Stinchfield, Botzt i Anderson, 2002; Wood i Griffiths, 1998; prema Bell i Boldero, 2011). U skladu s tim, Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić (2011) navode da je 82,9% srednjoškolaca kockalo barem jednom u životu. Tim istraživanjem je također utvrđeno i postojanje spolnih razlika. Što se tiče učestalosti kockanja adolescenata, dobiveni su podaci prema kojima najčešće (svakodnevno ili nekoliko puta tjedno) igraju Internet kockanje za novac (34,7%), sportske kladionice (25,5%) i kartaške igre u casinu (20,8%). Također je brojnim istraživanjima širom svijeta utvrđeno da će dječaci vjerojatnije kockati (Bakken, Götestam, Gråwe i Wenzel, 2009; Derevensky i sur., 2010; Fried, Teichman i Rahav, 2010; Goldstein, Walton, Cunningham, Resko i Duan, 2009; Jackson, Dowling, Thomas, Bond i Patton, 2008; Molde, Pallesen, Bartone, Hystad i Johnsen, 2009; Moodie i Finnigan, 2006; Moore i Ohtsuka, 1997, 1999; Welte, Barnes, Tidwell i Hoffman, 2008; Welte, Barnes, Wieczorek, Tidwell i Parker, 2002; prema Bell i Boldero, 2011).

Što se tiče motivacije za kockanjem dobiveni su rezultati slični rezultatima stranih istraživanja. Ovim istraživanjem potvrđena je hipoteza prema kojoj koprivnički srednjoškolci najviše kockaju zbog zabave/uzbuđenja (43,5% srednjoškolaca navodi kako uglavnom ili uvijek kockaju zbog toga) i zbog zarade (42,5% srednjoškolaca navodi kako je navedeno razlog uglavnom ili uvijek). Najmanje zastupljeni motivi za kockanje su „Da se maknem od kuće“ sa 6,3% i vršnjački pritisak („Jer i drugi to rade“) sa 8,8%. Može se pretpostaviti da su ovi motivi najviše istaknuti jer srednjoškolci teže za zabavom i osjećajem adrenalina, a vjerojatno pod medijskim utjecajem smatraju da mogu kroz kladionice brzo i lako osvojiti veće količine novce. Pokazalo se i da oni srednjoškolci koji kockaju redovito imaju izraženiji motiv zabave/uzbuđenja u usporedbi s onima koji se nikada nisu kladili. Također oni koji se klade ponekad imaju izraženiji ovaj motiv od onih koji se nikada ne klade. Dakle, s učestalošću kockanja se pojačava izraženost motiva zabave/uzbuđenja. No, zanimljivo je da oni srednjoškolci koji se ponekad klade imaju ovaj motiv izraženiji od onih koji se klade redovito. To se vjerojatno može objasniti činjenicom da s povećanjem učestalosti kockanja raste ovisnost o kockanju, ulozi postaju sve veći, sve je manja kontrola osobe nad kockanjem

te ono više ne predstavlja zabavu/uzbuđenje u tolikoj mjeri kao kod onih koji kockaju povremeno i kojima vjerojatno kockanje služi više za zabavu i popunjavanje slobodnog vremena. Kod onih koji kockaju redovito ono prerasta u „posao“ i izvor „zarade“. Kod drugog motiva postoje značajne razlike između sve tri skupine ispitanika na način da s učestalošću kockanja raste izraženost motiva zarade, dakle najizraženiji motiv zarade imaju oni srednjoškolci koji kockaju redovito. Time je djelomično potvrđena hipoteza prema kojoj postoje razlike u motivaciji za kockanjem s obzirom na učestalost igranja u sportskim kladionicama među dječacima iz kopriivničkih srednjih škola. Motivi za uključivanje u kockarske aktivnosti su različiti. Učestalost igranja u sportskim kladionicama je samo jedan od elemenata o kojem ovisi hoće li osoba imati određene motive vezane uz kockanje i kakvi će ti motivi biti. Osoba koja kocka kako bi se zabavila i osoba koja kocka kako bi zaradila što veću svotu novca nisu u istom riziku. Novac je opipljiva nagrada koja ovisi o sreći i o slučaju. Potvrđeno je da je jedan od motiva kockanja kopriivničkih srednjoškolaca zarada, što je rizičan i problematičan motiv. Također, veća zabrinutost bi trebala biti usmjerena na srednjoškolce koji kockaju sami u usporedbi s onima koji kockaju s prijateljima kako bi ispunili slobodno vrijeme gdje je moguće da se radi o različitoj motivaciji.

Istraživanja širom svijeta navode slične motive vezane uz kockanje. Tako je istraživanje provedeno u Australiji pokazalo da su glavni motivi učenika za kockanje uzbuđenje, izazov, rizik i osvajanje novca (Splevins i sur., 2010; prema Bell i Boldero, 2011). Slično navode učenici i studenti SAD-a i Kanade smatrajući zabavu, uzbuđenje, druženje i osvajanje novca glavnim motivima kockanja (Derevensky i sur., 2010; Volberg i sur., 2008; Wickwire, Whelan i Meyers, 2010; Zhang, Dong i Stormann, 2008; prema Bell i Boldero, 2011). Istraživanje provedeno u republici Hrvatskoj je potvrdilo rezultate istraživanja provedenog za potrebe ovog rada te je pokazalo da su najizraženiji razlozi za kockanje zabava/uzbuđenje (49,6% adolescenata kocka uglavnom ili uvijek zbog toga) i zarada (44,2% adolescenata je navelo ovo kao razlog uglavnom ili uvijek). Vršnjački pritisak je jedan od najmanje zastupljenih razloga (Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011).

Što se tiče kognitivnih distorzija također su dobiveni očekivani rezultati. Ovo istraživanje je pokazalo da 39,6% kopriivničkih srednjoškolaca navodi kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tvrdnjom „Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre“, njih 39,8% navodi kako se uglavnom ili u potpunosti slažu s tvrdnjom „Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći“. Ove tvrdnje ubrajamo u iluziju kontrole te one predstavljaju

tipične primjere vjerovanja da znanje i vještine određuju uspjeh u kockanju. Dakle, koprivnički srednjoškolci smatraju da je potrebno posjedovati znanja i vještine kako bi netko bio uspješan kockar. Srednjoškolci se najmanje slažu s tvrdnjama „Sretni predmeti (npr. nošenje određenog komada odjeće, privjeska i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju“ (6,4%) i „Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti“ (7,2%). Obje navedene tvrdnje se ubrajaju u praznovjerje i netočno poimanje vjerojatnosti. T-testom za zavisne uzorke dobivene su značajne razlike između izraženosti praznovjerja i netočnog poimanja vjerojatnosti i iluzije kontrole na način da je iluzija kontrole puno izraženija kod koprivničkih srednjoškolaca nego praznovjerje. Ovime je potvrđena hipoteza prema kojoj je iluzija kontrole izraženija od praznovjerja. Analiza varijance je pokazala da postoje značajne razlike kod sedam kognitivnih distorzija na način da s povećanjem učestalosti kockanja raste izraženost kognitivnih distorzija kod kojih su se pokazale značajne razlike između već spomenute tri skupine ispitanika. Jedino je kod kognitivne distorzije „Šanse za osvojiti veliku količinu novca kockanjem su poprilično velike“ dobiveno da oni koji nikada ne kockaju imaju izraženiju ovu kognitivnu distorziju od onih koji se ponekad klade što se možda može objasniti s njihovim nedovoljnim poznavanjem sistema igre. Najviše izraženu ovu kognitivnu distorziju imaju srednjoškolci koji redovito kockaju što se može povezati s dominantnim motivom zarade kod ove skupine ispitanika. Najčešće razlike u izraženosti kognitivnih distorzija su dobivene između dviju krajnosti – onih koji redovito kockaju i onih koji nikada nisu kockali. Također se pokazalo da značajne razlike s obzirom na učestalost igranja sportskih kladionica nalazimo na dimenziji iluzija kontrole. Izraženiju iluziju kontrole imaju redoviti i povremeni kockari u usporedbi s onima koji se nikada ne klade. Na dimenziji praznovjerja i netočnog poimanja vjerojatnosti nema razlike između navedene tri skupine te je ono jednako nisko izraženo. Time je djelomično potvrđena hipoteza prema kojoj postoje razlike u kognitivnim distorzijama s obzirom na učestalost igranja u sportskim kladionicama među dječacima iz koprivničkih srednjih škola. Već je ranije navedeno da kognitivne distorzije doprinose ustrajanju u kockanju, na način da osoba vjeruje da može kontrolirati ishod igre te nastavlja kockati. Što je veća učestalost kockanja to je osoba sklonija kognitivnim distorzijama kako bi opravdala daljnje kockanje.

Rezultati istraživanja na području Republike Hrvatske (Ricijaš, Dodig, Huić i Kranželić, 2011) su pokazali da adolescenti nemaju posebno izražene kognitivne distorzije povezane s ulogom koju znanja i vještine imaju za uspješno kockanje, no usprkos tome postoji određen postotak ispitanika koji se s njima slaže. Gotovo 50% adolescenata uglavnom ili u potpunosti

se slaže da dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći, dok trećina smatra da ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to znači da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje. 25% adolescenata smatra da je ishode kockanja moguće predvidjeti i da je potrebno imati dobar sistem igre kako bi zaradili novac kockanjem. Na dimenziji netočno poimanje vjerojatnosti i praznovjerje prosječni rezultati ukazuju na to da adolescenti u navedenim gradovima uglavnom nemaju izražene kognitivne distorzije opisane ovom dimenzijom. No, njih 15% smatra da osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju, dok nešto manje od 10% smatra da neke aktivnosti povećavaju vjerojatnost dobitka. Takve aktivnosti su na primjer rituali. Navedeni rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja provedenim u Koprivnici.

6. ZAKLJUČAK

Vrijeme adolescencije je osobito ranjivo razdoblje za uključivanje u rizična ponašanja i za razvoj različitih ovisnosti (Chambers, Taylor i Potenza, 2003). Sve češće dio odrastanja postaje uključivanje u kockarske aktivnosti koje pružaju osjećaj uzbuđenja i avanture (Griffiths, 2002). Iz tog razloga nije začuđujuća činjenica da je većina koprivničkih srednjoškolaca kockala barem jednom u životu, njih čak 78,36%. Ovo istraživanje potvrđuje inozemne trendove. Pronađene su razlike u intenzitetu uključenosti u kockarske aktivnosti s obzirom na spol, na način da dječaci češće kockaju. Koprivnički srednjoškolci najčešće sudjeluju u sportskim kladionicama, internet kockanju, virtualnim utrka konja i jednokratnim srećkama. Rezultati istraživanja su pokazali da koprivnički srednjoškolci najviše kockaju zbog zabave/uzbuđenja i zbog zarade, pri čemu ova dva motiva ne nose jednaki rizik. Djelomično je potvrđena hipoteza prema kojoj koprivnički srednjoškolci s većom učestalošću kockanja imaju izraženiju višestruku motivaciju prema kockanju u odnosu na one koji imaju manju učestalost kockanja. Što se tiče kognitivnih distorzija koje su važne iz razloga što doprinose ustrajanju u kockanju, pokazalo se da je iluzija kontrole izraženija od praznovjerja. Hipoteza prema kojoj srednjoškolci s većom učestalošću kockanja imaju izraženije kognitivne distorzije u odnosu na one srednjoškolce koji imaju manju učestalost kockanja je djelomično potvrđena. Dobiveni rezultati su u skladu s rezultatima istraživanja provedenih u velikim hrvatskim gradovima.

S obzirom na navedene rezultate ovog istraživanja koji ukazuju na postojanje problematike vezane uz kockanje u koprivničkim srednjim školama, uočava se potreba kreiranja i provođenja adekvatnih preventivnih i tretmanskih programa u koje bi trebalo uključiti užu i širu zajednicu kako bi program bio što sveobuhvatniji. Uz mlade osobe važno je uključiti i njihove roditelje. Roditelji, prema Campbellu i sur. (2011; prema Dodig i Ricijaš, 2011b), često ne smatraju kockanje svoje djece problemom. Do sada su se odgovori na probleme koji su povezani s kockanjem temeljili na individualnom pristupu. Važno je da svi zajedno pridonosimo društveno odgovornom priređivanju igara na sreću. Prema Takushi i sur. (2004; prema Yakovenko, 2012) istraživanja su pokazala učinkovitost primjene kognitivno-bihevioralne terapije u radu s djecom i odraslima koji kockaju. Također je potreban sveobuhvatni pristup razjašnjenju etiologije i prevalencije problematičnog kockanja. Potrebno je izgraditi i razvijati različite strategije kroz koje će se nastojati smanjiti štetni utjecaji kockanja te pružiti podršku kroz izgradnju podržavajućeg okruženja. Također s obzirom na

dobivene rezultate važno je raditi na ponudi većeg broja sadržaja mladima u zajednici u kojoj žive kao i veći broj različitih aktivnosti, kako bi imali više mjesta na kojima se mogu zabavljati i koja im mogu pružiti uzbuđenje. Također ih je važno educirati što je točno kockanje, koje su njegove moguće posljedice, što je iluzija kontrole i slično, dakle važna je edukacija populacije. Prevencija bi trebala biti usmjerena na povećanje znanja i svjesnost o rizicima kockanja. Jedan od dobrih instrumenata za razvoj igara na sreću je GAM-GaRD (eng. Gambling Assessment Measure - Guidance about Responsible Design) koji se može iskoristiti za dizajniranje socijalno sigurnijih igara i tako zaštititi ranjive igrače⁵.

Spomenuto odgovorno priređivanje igara na sreću nije na dovoljnoj razini u Republici Hrvatskoj. Pravila definirana zakonom se ne poštuju, sankcije često izostaju. Potrebno je razviti kampanje usmjerene na prevenciju kockanja ili na tretman koje trenutno u Republici Hrvatskoj nedostaju. U hrvatskim školama je potrebno provoditi radionice na temu kockanja. Važna je educiranost stručnjaka koji rade u školama kako bi mogli prepoznati učenika koji imaju probleme vezane uz kockanje i kako bi znali raditi s njima. Ovo istraživanje i njegovi rezultati trebali bi biti poticaj za ulaganje u ovu problematiku na području Koprivničko-križevačke županije i daljnja istraživanja koja će detaljnije ispitati ovu problematiku jer je ovim istraživanjem potvrđeno da u manjem gradu govorimo o istoj problematici vezanoj uz kockanje srednjoškolaca kao i u većim hrvatskim gradovima.

⁵ <http://www.gamgard.com/>

7. POPIS LITERATURE

1. Amsel, E., Close, J., Sadler, E., Klaczynski, P. A. (2009). College Students' Awareness of Irrational Judgments on Gambling Tasks: A Dual-Process Account. *The Journal of Psychology*, 143, 3, 293-317.
2. Bell, R. i Boldero, J. (2011). Factors affecting youth gambling: A comprehensive model of the antecedents and consequences of gambling in younger people. University of Melbourne.
3. Bilić, V. (2012). Životni ciljevi adolescenata sklonih kockanju. *Život i škola*, 27, 77-93.
4. Binde, P. (2009). Gambling motivation and involvement: A review of social science research. Swedish National Institute of Public Health, Stockholm, Sweden.
5. Burger, T. D., Dahlgren, D., MacDonald, C. D. (2006). College students and gambling: An examination of gender differences in motivation for participation. *College Student Journal*, 40, 1, 704 – 714.
6. Chambers, R. A., Taylor, J. R. i Potenza, M. N. (2003). Developmental neurocircuitry of motivation in adolescence: A critical period of addiction vulnerability. *Am J Psychiatry*, 160, 1041-1052.
7. Chantal, Y., Vallerand, R. J., Vallieres, E. F. (1994). Motivation and Gambling Involvement. *The Journal of Social Psychology*, 135, 6, 755-763.
8. Darbyshire, P., Oster, C., Carrig, H. (2001). Children of parent(s) who have a gambling problem: a review of the literature and commentary on research approaches. *Health & Social Care in the Community*, 9, 4, 185-193.
9. Delfabbro, P., Lahn, J., Grabosky, P. (2005). Adolescent Gambling in the ACT. Centre for Gambling Research, Regulatory Institutions Network, Research School of Social Sciences, Australian National University.
10. Dodig, D., Ricijaš, N. (2011a). Obilježja kockanja zagrebačkih adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 18, 1, 103-125.

11. Dodig, D., Ricijaš, N. (2011b). Kockanje zagrebačkih adolescenata-uloga psihopatskih osobina, rizičnog i delinkventnog ponašanja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 19, 2, 45-55.
12. Felsher, J. R., Derevensky, J. L., Gupta, R. (2004). Lottery Participation by Youth With Gambling Problems: Are Lottery Tickets a Gateway to Other Gambling Venues? *International Gambling Studies*, 4, 109-125.
13. Gobet, F., Schiller, M. (2011). A Manifesto for Cognitive Models of Problem Gambling. U: Kokinov, B., Karmiloff-Smith, A., Nersessian, N. J. (Ur.), *European Perspectives on Cognitive Science*. New Bulgarian University Press.
14. Griffiths, M. (2002). *Gambling and Gaming Addictions in Adolescence*. BPS Blackwell. Oxford.
15. Hardoon, K., Derevensky, J.L., Gupta, R. (2003): Empirical Measures vs. Perceived Gambling Severity Among youth – Why Adolescents Fail to Seek Treatment. *Addictive Behaviors*, 28, 933-946.
16. Heung-Pyo, L., Kyuman, P. C., Hong-Seock, L., Yong-Ku, K. (2007). The five-factor gambling motivation model. *Psychiatry Research* 150, 21–32.
17. Jackson, A., C., Dowling, N., Thomas, S., A., Bond, L., Patton, G. (2008). Adolescent Gambling Behaviour and Attitudes: A Prevalence Study and Correlates in an Australian Population. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 6, 3, 325-352.
18. Kalischuk, R. G. (2010). Cocreating Life Pathways: Problem Gambling and its Impact on Families. *The Family Journal*, 18, 1, 7-17.
19. Koić, E. (2009). Povijest kockanja. Preuzeto s: http://www.kockanje.info/povijest_kockanja.asp, pristupljeno 03. svibnja 2013. godine.
20. Koić, E., Medved, B. (2009). Stavovi mladih o kockanju. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 5, 17, <http://www.hcjz.hr/old/clanak.php?id=13992>, pristupljeno 13. svibnja 2013. godine.

21. Koić, E., Đorđević, V., Filaković, P., Nađ, S. (2009). "Alea Iacta Est", A Case Series Report of Problem and Pathological Gambling. *Collegium Antropologicum*, 33, 3, 961-971.
22. Lynch, W., Maciejewski, P. K., Potenza, M. N. (2004). Psychiatric correlates of gambling in adolescents and young adults grouped by age of gambling onset. *Arch Gen Psychiatry*, 61, 1116–1122.
23. Milton, S. (2006). Addictions without substance series: The conundrums of gambling. *Drugs and Alcohol Today*, 6, 3, 37-41.
24. Neighbors, C., Lostutter, T. W., Crouce, J. M., Larimer, M. E. (2002). Exploring College Student Gambling Motivation. *Journal Gambling Studies*, 18, 4, 361- 370.
25. Nower, L., Blaszczynski, A. (2004): A Pathways Approach to Treating Youth Gamblers. U: Gupta, R., Derevensky, J.L. (Ur.), *Youth Gambling Problems: A current perspective*. Kluwer Academic Publishers, Norwell, MA.
26. Rajić-Stojanović, A. (2013). Razlike u individualnim i okolinskim obilježjima zagrebačkih studenata s obzirom na rizičnost kockanja. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet.
27. Responsible Gambling Council (2012), <http://www.responsiblegambling.org/rg-news-research/newscan/newscan-item/2012/06/01/pathological-gambling-changes-in-the-dsm-5>, pristupljeno 27. travnja 2013. godine.
28. Ricijaš, N., Dodig, D., Huić, A., Kranželić, V. (2011). Navike i obilježja kockanja adolescenata u urbanim sredinama - Izvještaj o rezultatima istraživanja, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
29. Saranchak, K. A. (2003). Bet you won't stop gambling: The role of cognitive distortions in persistent gambling. Central Connecticut State University, New Britain, Connecticut.
30. Zakon o priređivanju igara na sreću i nagradnih igara (2002), <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309119.html>, pristupljeno 10. svibnja 2013. godine.

31. Zakon o igrama na sreću (2010), <http://www.zakon.hr/z/315/>, pristupljeno 10. svibnja 2013. godine.
32. <http://www.gamgard.com/>, pristupljeno 22.07.2013. godine.
33. <http://www.kockanje.info/simptomi.asp>, pristupljeno 03. svibnja 2013. godine.
34. <http://www.problemgambling.ca/EN/AboutGamblingandProblemGambling/Pages/TheEffectsOfGambling.aspx>, pristupljeno 05. svibnja 2013. godine.
35. <http://www.problemgambling.ca/en/resourcesforprofessionals/pages/gambling%20related%20cognitive%20distortions.aspx>, pristupljeno 11.07.2013. godine.
36. http://www.kockanje.info/povijest_kockanja.asp, pristupljeno 10. svibnja 2013. godine.
37. Yakovenko, I. (2012). Cognitive mechanisms in gambling: The temporal relationship between cognitive distortions and gambling involvement. Department of Clinical Psychology. Calgary, Alberta.
38. Yip, S. W., Desai, R. A., Steinberg, M. A., Rugle, L., Cavallo, D. A., Krishnan-Sarin, S., Potenza, M. N. (2011). Health/Functioning Characteristics, Gambling Behaviors, and Gambling-Related Motivations in Adolescents Stratified by Gambling Problem Severity: Findings from a High School Survey. *The American Journal on Addictions*, 20, 495-508.

8. PRILOG (Anketni upitnik korišten u istraživanju)

ANKETNI UPITNIK – M

Tema ovog istraživanja koje provodimo na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu vezana je uz neka ponašanja srednjoškolaca. Molimo Te da pažljivo pročitaš **svaku tvrdnju**, te da zaokruživanjem odgovarajućih brojeva odgovoriš na svako pitanje. Jako je važno da zaokružiš jedan odgovor na svakoj tvrdnji!

Istraživanje je **anonimno**, svi Tvoji odgovori ostat će u potpunoj **tajnosti**, pa Te stoga molimo da budeš **iskren** u odgovaranju. Nigdje ne trebaš upisati svoje ime i prezime, ili neke svoje privatne podatke!

Nema točnih i netočnih odgovora, već nas zanima **Tvoje mišljenje i iskustvo!**

Unaprijed Ti zahvaljujemo na suradnji!

1. Spol: M Ž

2. Dob: _____

3. Vrsta škole:

1. strukovna trogodišnja srednja škola
2. strukovna četverogodišnja srednja škola
3. gimnazija

4. Razred: I. II. III. IV.

5. S kojim školskim uspjehom si prošao prethodni razred (zaokruži broj):

1	2	3	4	5
nedovoljan (1)	dovoljan (2)	dobar (3)	vrlo dobar (4)	odličan (5)

6. Kod kuće živim:

1. s oba roditelja
2. samo s majkom
3. samo s ocem
4. samo s nekim drugim članovima obitelji (npr. djed, baka ili druga rodbina)
5. sa skrbnicima
6. s nekim drugim (dopiši s kime): _____

7. Broj braće i sestara: _____

8. Zaokruži odgovarajući stupanj obrazovanja svojih roditelja i (ne)zaposlenost:

OBRAZOVANJE MAJKA	OBRAZOVANJE OTAC
1. završena osnovna škola	1. završena osnovna škola
2. završena srednja škola	2. završena srednja škola
3. završena viša škola	3. završena viša škola
4. završen fakultet	4. završen fakultet
5. završen magisterij ili doktorat	5. završen magisterij ili doktorat
ZAPOSLENOST MAJKA	ZAPOSLENOST OTAC
1. zaposlena	1. zaposlen
2. nezaposlena	2. nezaposlen
3. u mirovini	3. u mirovini

Sada slijede neka pitanja o **navikama i učestalosti kockanja**. Pod pojmom „kockanje“ podrazumijevamo različite oblike igara na sreću – kartanje, biljar ili fliper za novac, loto listiće, sportske kladionice, igre na automatima ili u casinu i slično. U daljnjem tekstu sve se odnosi na te vrste kockanja!

9. Označi sa X jesi li ikada igrao neku od ovih igara na sreću, te ako DA, označi sa X koliko često.

	NE	DA	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike jednom tjedno	Otprilike jednom mjesečno	Jednom godišnje ili manje od toga
Kartanje za novac (izvan casina)							
Biljar ili fliper za novac							
Sportske kladionice (sportska prognoza, Toto 13 i sl.)							
Loto listići (npr. loto 6/45, loto 7/39, super 7, Joker i slično)							
TV Bingo							
Bingo u casinu							
Jednokratne srećke (strugalica, srećke na otvaranje)							
Igre na automatima (npr. jednoruki Jack i slično)							
Elektronski rulet (bez djelatelja žetona, tj. croupiera)							
Rulet (s djelatljem žetona, tj. croupierom)							
Kartaške igre u casinu (Poker, Black-Jack i sl.) s djelatljem							
Virtualne utrke konja (i slične igre)							
Klađenje na različite izbore (npr. Oscar, Eurosong, izbor za Miss i sl.)							
Internet kockanje (bilo koja igra za novac na internetu)							
On-line kockanje na internetu bez novčanog uloga – virtualno (npr. Facebook i slično)							

10. Koliko često si kockao ili kladio se u poslovnica HRVATSKE LUTRIJE U ZADNJIH GODINU DANA? Označi s X.

	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike jednom tjedno	Otprilike jednom mjesečno	Jednom godišnje ili manje	Nikada
Jednokratne srećke						
Sportska kladionica						
Loto listići						

11. Sljedeća pitanja odnose se na tvoje kockanje u posljednjih mjesec dana:

- a) Koliki je ukupan iznos koji si uložio za kockanje? _____ kn
b) Koliko si ukupno dobio kockanjem? _____ kn
c) Koliko si ukupno izgubio kockanjem? _____ kn

12. Kockaš li / kladiš se češće sam ili u društvu? Molimo Te da s „X“ iznad tvrdnje odgovoriš kako najčešće kockaš/kladiš se (moguće je označiti samo jedan odgovor).

- ☐ uopće ne kockam
☐ uvijek ili gotovo uvijek kockam sam
☐ češće kockam sam nego u društvu
☐ podjednako kockam sam i u društvu
☐ češće kockam u društvu
☐ uvijek ili gotovo uvijek kockam u društvu

13. Na skali od 0 – 7 zaokruži koliko Ti osobno smatraš da je Tvoje kockanje problematično?

0	1	2	3	4	5	6	7
Uopće ne kockam	Uopće nije problematično						Izrazito je problematično

14. Sljedeća pitanja odnose se na Tvoje kockanje/klađenje TIJEKOM ZADNJA 3 MJESECA. Zaokruži broj koji najbolje opisuje Tebe.

	Nikada	Ponekad	Većinu vremena	Gotovo uvijek
1. Koliko često si osjećao krivnju zbog (količine) novca izgubljenog kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
2. Koliko često si izostao ili odustao od nekih slobodnih aktivnosti (npr. sport, muzička škola i sl.) zbog kockanja / klađenja?	1	2	3	4
3. Koliko često si se osjećao tužno ili depresivno zbog (količine) novca izgubljenog kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
4. Koliko često si propustio obiteljska druženja kako bi se kockao / kladio?	1	2	3	4

	Nikada	Ponekad	Većinu vremena	Gotovo uvijek
5. Koliko često te kockanje / klađenje činilo frustriranim?	1	2	3	4
6. Koliko često si propustio druženje s prijateljima koji se ne kockaju / klade, kako bi se družio s prijateljima koji se kockaju / klade?	1	2	3	4
7. Koliko često si aktivnosti vezane uz kockanje / klađenje planirao?	1	2	3	4
8. Koliko često si se osjećao loše zbog načina na koji se kockaš / kladiš, ili zbog onoga što se događa dok se kockaš / kladiš?	1	2	3	4
9. Koliko često si propustio druženja s prijateljima kako bi se kockao / kladio?	1	2	3	4
10. Koliko često si se kockao / kladio sa svojim dobitkom?	1	2	3	4
11. Koliko često si zbog kockanja / klađenja osjećao stres?	1	2	3	4
12. Koliko često su se članovi tvoje obitelji ili prijatelji žalili da se previše kockaš / kladiš?	1	2	3	4
13. Koliko često si se kockao / kladio dulje razdoblje nego što si namjeravao?	1	2	3	4
14. Koliko često si osjećao da bi za tvoju dobrobit bilo bolje prestati s kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
15. Koliko često si se vraćao drugi dan kako bi pokušao vratiti novac izgubljen kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
16. Koliko često si se kockao / kladio s više novca nego što si namjeravao?	1	2	3	4
17. Koliko često si skrivao svoje kockanje / klađenje od roditelja, drugih članova obitelji ili nastavnika?	1	2	3	4
18. Koliko često si imao poteškoće plaćati dugove izazvane kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
19. Koliko često je netko vršio pritisak na tebe (na bilo koji način) da platiš svoj dug nakon što si izgubio kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
20. U protekla 3 mjeseca, koliko često si osjećao da možda imaš problem s kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

15. Ponekad se ljudi zbog kockanja/klađenja ponašaju na određeni način. Molimo Te odgovori koliko često si Ti činio navedene stvari TIJEKOM ZADNJA 3 MJESECA.

	Nikada	1 – 3 puta	4 – 6 puta	7 ili više puta
1. Koliko često si posudio novac od obitelji, prijatelja ili drugih osoba za kockanje / klađenje?	1	2	3	4
2. Koliko često si novac namijenjen za hranu, odjeću, kino i slično potrošio za kockanje / klađenje, ili za vraćanje dugova izazvanih kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
3. Koliko često si prodao svoju osobnu imovinu (elektroničke uređaje, odjeću i sl.) kako bi imao novac za kockanje / klađenje ili za vraćanje dugova izazvanih kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4
4. Koliko često si ukrao novac ili druge vrijedne stvari kako bi se kockao / kladio ili kako bi vratio dugove izazvane kockanjem / klađenjem?	1	2	3	4

16. Na ovo pitanje odgovori ukoliko si barem jednom u životu kockao ili se kladio. Zbog čega kockaš ili se kladiš?

Razlog	Nikada zbog toga	Ponekad zbog toga	Uglavnom zbog toga	Uvijek zbog toga
1. Radi zabave / uzbuđenja.	1	2	3	4
2. Kako bih se družio s prijateljima.	1	2	3	4
3. Jer me to opušta.	1	2	3	4
4. Jer i drugi to rade.	1	2	3	4
5. Kako bih se oraspoločio.	1	2	3	4
6. Da se maknem od kuće.	1	2	3	4
7. Kako bih se osjećao bolje.	1	2	3	4
8. Zbog zarade.	1	2	3	4
9. Kako bih bio što bolji u tome.	1	2	3	4
10. Iz dosade.	1	2	3	4

17. Koliko puta si kockanjem / klađenjem dobio veliki iznos novca?

1	2	3	4
nikada	jednom	nekoliko puta	puno puta

18. Slijede neka pitanja o kockanju gdje svatko može imati svoje mišljenje. Zaokruživanjem odgovora od 1 do 5 interesira nas TVOJE MIŠLJENJE o ovim tvrdnjama. Brojevi imaju sljedeće značenje:

- 1 – uopće se ne slažem
 2 – uglavnom se ne slažem
 3 – niti se ne slažem, niti se slažem
 4 – uglavnom se slažem
 5 – u potpunosti se slažem

1	Ishode kockanja moguće je predvidjeti.	1	2	3	4	5
2	Neke aktivnosti (npr. rituali i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	1	2	3	4	5
3	Dugoročno gledajući, kockanjem se više dobiva nego gubi.	1	2	3	4	5
4	Ukoliko netko ima uspjeha u kockanju to je dokaz da posjeduje znanja i vještine potrebne za kockanje.	1	2	3	4	5
5	Tko nema sreće u ljubavi, imat će u kocki.	1	2	3	4	5
6	Ukoliko osoba u kockanju ima seriju dobitaka, vrlo je vjerojatno da će se dobiti i nastaviti.	1	2	3	4	5
7	Osoba može osjetiti kada će imati sreće u kockanju.	1	2	3	4	5
8	Sretni predmeti (npr. nošenje određenog komada osjeće, privjeska i sl.) povećavaju vjerojatnost dobitka pri kockanju.	1	2	3	4	5
9	Šanse za osvojiti veliku količinu novca kockanjem su poprilično velike.	1	2	3	4	5
10	O kockanju se ne može postati ovisan.	1	2	3	4	5
11	Vještine određuju koliko će kockar biti uspješan.	1	2	3	4	5
12	Ako osoba duže vrijeme gubi u kockanju, veća je vjerojatnost da će uskoro početi dobivati.	1	2	3	4	5
13	Veća je vjerojatnost da će osoba pobijediti u kockanju ako koristi svoje sretne brojeve.	1	2	3	4	5
14	Usmjeravanje misli na dobitak povećava njegovu vjerojatnost.	1	2	3	4	5
15	Istovremeno kockanje u više igara povećava vjerojatnost da će osoba barem u jednoj od njih dobiti.	1	2	3	4	5
16	Za zaraditi novac kockanjem potrebno je imati dobar sistem igre.	1	2	3	4	5
17	Dobitak u kockanju ne ovisi samo o sreći.	1	2	3	4	5
18	Iako osoba u kockanju ima seriju gubitaka, osvojiti će nazad svoj novac ako dovoljno dugo igra.	1	2	3	4	5

19. Kada dobijem veći iznos novca kockanjem / klađenjem, to me potiče na daljnje kockanje.

1	2	3	4	5
Uopće nije točno za mene	Uglavnom nije točno za mene	Niti točno, niti netočno za mene	Uglavnom je točno za mene	U potpunosti je točno za mene

20. Kada izgubim novac kockanjem, nemam više volje kockati.

1	2	3	4	5
Uopće nije točno za mene	Uglavnom nije točno za mene	Niti točno, niti netočno za mene	Uglavnom je točno za mene	U potpunosti je točno za mene

21. Što misliš koliko posto srednjoškolaca u Hrvatskoj REDOVITO (jedanput tjedno ili češće) igra sljedeće igre na sreću. Radi se o tvojoj procjeni, te ovdje nema točnih i netočnih odgovora.

Sportske kladionice	Automat klubovi	Rulet u kasinu	Internet kockanje
= _____ %	= _____ %	= _____ %	= _____ %

22. Sada se prisjeti 4 svoja najbliža prijatelja/prijateljice. Prema Tvojim saznanjima, koliko često barem jedan/jedna od njih igra navedene igre na sreću. (označi s X)

	Svako-dnevno	Nekoliko puta tjedno	Otprilike jednom tjedno	Otprilike jednom mjesečno	Jednom godišnje ili manje	Nikada
1. Sportske kladionice						
2. Igre na automatima						
3. Rulet u kasinu						
4. Internet kockanje						

23. Igraju li članovi tvoje obitelji barem jedanput mjesečno ili češće neke igre na sreću?

	OTAC		MAJKA		UKOLIKO IMAS BRATA ILI SESTRU, barem netko od njih	
1. Sportske kladionice	NE	DA	NE	DA	NE	DA
2. Igre na automatima	NE	DA	NE	DA	NE	DA
3. Rulet u kasinu	NE	DA	NE	DA	NE	DA
4. Internet kockanje	NE	DA	NE	DA	NE	DA
5. Loto	NE	DA	NE	DA	NE	DA
6. Srećke	NE	DA	NE	DA	NE	DA

24. Znaju li Tvoji roditelji da ponekad kockaš/kladiš se?

0	1	2
NE KOCKAM	NE ZNAJU	ZNAJU

25. Kockaš li/kladiš li se Ti ponekad zajedno sa svojim roditeljima na sljedećim igrama?

1. Sportske kladionice	NE	DA
2. Igre na automatima	NE	DA
3. Rulet u casinu	NE	DA
4. Internet kockanje	NE	DA
5. Loto	NE	DA
6. Srećke	NE	DA

26. Poznato je da većina ljudi barem jedanput u životu prekrši neko pravilo ili propis, ili se delinkventno ponašano. Molimo te da pročitaš navedene tvrdnje te da s „X“ označiš koliko si se puta tijekom svojeg života ponašao na određeni način.

TVRDNJA	0 puta	1 – 2 puta	3 – 4 puta	5 i više puta
1. Namjerno potrgao, ošteti ili uništio nešto što pripada školi.				
2. Ukrao ili pokušao ukrasti bicikl ili skateboard.				
3. Uzeo nešto iz dućana bez da si platio.				
4. Uzeo novac kod kuće koji ti nije pripadao (npr. iz maminog novčanika).				
5. Uzeo iz škole nešto što ti nije pripadalo (npr. od učitelja ili učenika).				
6. Uzeo iz auta nešto što ti nije pripadalo.				
7. Varao na testu u školi.				
8. Udario ili gurnuo učitelja ili drugu odraslu osobu u školi.				
9. Udario ili gurnuo jednog od svojih roditelja.				
10. Udario ili gurnuo vršnjake ili se s njima fizički sukobio.				
11. Ušao u nečiju kuću, garažu ili dvorište bez dopuštenja.				
12. Pobjegao od kuće.				
13. Markirao iz škole.				
14. Bio poslan na razgovor zbog lošeg ponašanja u školi.				
15. Pisao/crtao grafite po zidovima ili autima bez dopuštenja.				
16. Neprimjereno se ponašao u javnosti zbog čega si imao problema.				
17. Namjerno zapalio ili pokušao zapaliti zgradu, auto ili nešto drugo.				
18. Nosio oružje sa sobom (hladno ili vatreno).				
19. Izbjegao platiti kino, hranu ili slično.				
20. Ukrao nečiju torbicu ili novčanik, ili ukrao nekome nešto iz džepa.				
21. Gađao ljude kamenjem, bocama ili sličnim predmetima.				
22. Konzumirao alkoholna pića.				
23. Pušio cigarete ili žvakao duhan.				
24. Pušio marihuanu.				
25. Snifao ljepilo („gongao se“).				